

ZAČETEK IN DELOVANJE ORGANIZIRANEGA ODPORA PROTI
OKUPATORJU NA GODEŠIČU

Ko po tolikih letih razmišljam o aprilu 1941, ko je Hitler napadel Jugoslavijo, mi živo stopijo v spomin dogodki pred napadom v letih 1939—1940. Zadnji dve leti pred dejanskim napadom na Jugoslavijo se je namreč pri nas odvijala srdita psihološko propagandna vojna. Na vasi so se začeli ljudje opredeljevati v dve skupini. Čeprav ni bilo veliko ljudi, ki so podlegli propagandi pete kolone in se navduševali za Hitlerja, so vendar javno pripovedovali, naj pride Hitler, da bo napravil red, in kako delavec v Nemčiji dobro zasluži, kar so jim dokazovale izplačilne liste delavcev, ki so prišli iz Nemčije (dolgi papirnati trakovi). Trdili so, da v Nemčiji ni brezposelnosti in da bo Hitler dal vsakemu delo in celo, da bo Hitler obračunal s kapitalisti, z vso buržoazijo v Jugoslaviji, da bo ustvaril, nekakšen socialistični red. V skupini so bili posebno glasni možje, ki so služili v staroavstrijski vojski in znali nekaj polomljene nemščine; menili so, da bodo imeli prvo besedo, ko bo razpadla Jugoslavija in bo prevzel oblast Hitler. Vpliv pete kolone je bil močan tudi v vojski. V drugi polovici leta 1940 in vse do napada na Jugoslavijo, aprila 1941, so se v vasi menjavali vojaki, ki so bili na orožnih vajah.

Začeli smo posegati v politično življenje na vasi. Bil sem prepričan, da nam Hitler ne bo prinesel svobode. Čeprav nisem dosti vedel o Sovjetski zvezi, saj jo je vsa uradna politika in cerkev prikazovala samo v negativni luči, sem postal pristaš Sovjetske zveze. Sklepal sem: V Rusiji živi dvesto milijonov Slovanov in Slovenci smo tudi Slovani, nismo Germani, zato moramo biti na strani Rusije. O tem sem se takrat veliko pogovarjal z Lodom Abino, ki je bil zvest pristaš SZ. Z razgovori o tem smo s somišljeniki pri gostilniškem omizju na nekatere posameznike toliko vplivali, da so svoje mišljenje spremenili. Nasprotniki so nam očitali, češ da zagovarjamo ruski komunizem. Nekateri vaščani, ki so imeli ugled pri ljudeh in so zavračali Hitlerjevo propagando, pa se zaradi verskih predsodkov s takim gledanjem na razvoj dogodkov niso strinjali.

Prvega januarja leta 1941 sem nastopil službo na železniški postaji Škofja Loka kot postajni delavec. Kaj hitro sem ugotovil, da je med uslužbenci postaje nekaj zagrizenih nemčurjev, nekaterim pa sem lahko povedal, kaj mislim o Hitlerju in kako gledam na Rusijo. Od tedaj smo bili dobri prijatelji.

Prve mesece leta 1941 pred Hitlerjevim napadom na Jugoslavijo so se nasprotja med skupinama okrepila. Peta kolona in zagovorniki Hitlerjevega reda so postali vse bolj predrzni, javno so kazali simpatije za novi red, kot so temu rekli. Čeprav so takratni organi oblasti to vedeli, niso ničesar ukrenili. Prišli so tudi številni nemški »turisti«, ki so bili podaljšana roka pete kolone, in med prebivalstvom širili vznemirljive vesti in tako samo še povečali nego-

tovost. Vojaški obvezniki so bili vpoklicani na vojaške vaje. Objavili so splošno mobilizacijo. Slišali smo o demonstracijah v Beogradu in drugih mestih proti paktu o nenapadanju med Hitlerjevo Nemčijo in Jugoslavijo.

Kako sem doživel zlom stare Jugoslavije:

Šestega aprila 1941, ko je bila napadena Jugoslavija, sem imel službo v skladišču na postaji Škofja Loka. Okoli desete ure nas je šef vse, ki smo bili ta dan v službi, poklical v svojo pisarno in nas obvestil, da je Jugoslavija napadena. Sporočil nam je, da bomo vsi železničarji evakuirani. V Ljubljano bomo odpotovali ob 15. uri z zadnjim vlakom, ki bo odpeljal z Gorenjske. Obvestiti moramo še tiste, ki so imeli prosti dan, da se zberemo v železniških uniformah ob določenem času na postaji. To je bil res zadnji vlak z Gorenjske v Ljubljano, vendar ni odpeljal ob uri, kot je bilo določeno. S postaje smo odšli okoli pete ure. Ker je bila postaja Ljubljana zatrpna z vlaki, smo tja prišli okrog sedmih. Našo garnituro so postavili na stranski tir med tovarne vozove. Dobili smo nalog, da se ne smemo oddaljevati od vlaka, dokler ne dobimo nadaljnjih navodil. Nestrpnost in nezadovoljstvo sta rasla. Okoli 23. ure so nas obvestili, da je proga zatrpna ter da lahko gre vsak, kamor ve in zna, ker vlak naprej ne bo odpeljal.

Na bližnjih tirih so stali trije vlaki s hrano, namenjeni v Nemčijo. Na ljubljansko postajo je vdrlo na stotine, da ne rečem, na tisoče ljudi in začeli vsi vprek odpirati vagone in odnašati vse, kar je bilo v njih. Ko je neki železničar skušal to preprečiti, je množica navalila nanj. V bližini so odprli vagon, v katerem so bile petdeset kilografske vreče bele moke. Nekateri so odnašali cele vreče, ženske, ki tega niso zmogle, so odvezovale vreče in kar pred vagon na tla stresale moko, kolikor je niso mogle nesti. Pred vagonom so do kolen bredli v moki. Na sosednjem tiru so odprli vagon, naložen s kantami jedilnega olja, tega so zelo hitro izpraznili. Na prvem tiru pri tovarnem skladišču je bilo nekaj vagonov naloženih z jajci. Odnašali so cele kartone, nakladali v avto in odvažali, nekateri pa so bili pijani in so se z jajci vse vprek obmetavali. Razmišljal sem, kako naj se vrnem domov. Ker ni bilo prevoznega sredstva, sem se odločil, da grem peš. Ko sem to povedal še drugim, se nad tem niso navdušili, ker so prihajale vznemirljive vesti, da so Nemci že v Šiški. Le Alojz Svobljak se mi je pridružil — bil je kretnik na postaji v Škofji Loki. Okoli polnoči sva jo peš ubrala proti domu v strahu, kje bova srečala Nemce. V Šiški Nemcev ni bilo, kot so pripovedovali, vsi prebivalci pa so bili na ulici kot sredi dopoldneva.

Povedala sva jim, kam sva namenjena. Zatrjevali so, da so Nemci že v Sentvidu. Tudi tu je bilo dosti ljudi na cesti in spet so pripovedovali, da so Nemci že v Medvodah. Tako sva prišla domov, Nemcev pa še vedno od nikoder. Med potjo sva se dogovorila, da se bova zjutraj ob sedmih javila na postaji v Škofji Loki, ker sva sama odšla iz Ljubljane brez vednosti nadrejenih. Ko sva zjutraj prišla na postajo, sva videla enak prizor kot prejšnji večer v Ljubljani. Ljudje so iz odprtih vagonov odnašali različen material, iz vojaške baze pa orožje (ta je bila na kraju, kjer je sedaj Jelovica). Stvari so odvažali z vozovi. Tudi sam sem takrat iz baze odnesel dve puški in sto nabojev municije, iz vagona na postaji pa velik šotor, težak več kot 30 kg, in vse v večernih

urah odpeljal s postaje. Šotor in eno puško sem kasneje oddal partizanom, drugo puško pa sem zadržal za sebe do odhoda v partizane. Največ orožja in municije so takrat iz baze odnesli bratje Matevž, Franc in Janez Križnar. Pet pušk in dva zaboja municije so zakopali v godeški gmajni. To orožje sva v drugi polovici leta 1942 z Matevžem Križnarjem odkopala in izročila partizanom na vezi pri godeškem mostu. Težko bi danes povedal, zakaj smo nekateri jemali orožje, ko so drugi grabili po materialnih dobrinah. Verjetno zaradi samoobrambe v negotovih razmerah.

Tako so minevali dnevi. Nemcev pa še vedno od nikoder. In glej ga vraga, kar na lepem so iz Škofje Loke na postajo z mulami prikorakali Italijani. Videti so bili zelo preplašeni in so samo spraševali, kje so Srbi. Ko so videli, da Srbov ni, so se opogumili in začeli razobešati italijanske zastave. To je bil prvi šok za vse nemčurje, ki so pričakovali Nemce, prišli pa so Italijani. Naslednji dan se je pojavila nemška motorizirana kolona in so Italijane potisnili prav do Šentvida, tam je nastala nemško-italijanska meja.

Kaj se je po zlomu stare Jugoslavije dogajalo po vasi:

Na vasi je zavladala negotovost. Ljudje so se zaprli sami vase. Vedeli smo, da sta kralj in vlada pobegnili in da je jugoslovanska vojska v razsulu. Iz vojske so se začeli vračati vojni obvezniki, ki so pripovedovali, kakšne razmere so tam vladale. Trdili so, da je bil vodilni kader orodje pete kolone. Ludvik Habjan je pripovedoval, na Godešiču je takrat imel pilarsko delavnico, da je bil na jugoslovansko-italijanski meji pri Rakeku, ko je bila napadena Jugoslavija.

Njegova enota je dobila ta dan nalogo, da se pripravi za umik na druge obrambne položaje na Gorjance. Njemu so naložili na voz zaboje municije in stare mitraljeze »Svarcloze«, najmodernejšje, še v zavojih, češke »zbrojevke« pa so zmetali na kup in zažgali. Umikati iz utrjenih položajev (Rupnikova linija) so se pričeli, ko še ni padel niti en sovražnikov strel. Ludvik je svoj tovor s parom volov usmeril proti Gorjancem. Med potjo je ugotovil, da vojaki odmetujejo orožje in bežijo in da oficirjev ni nikjer. Pustil je voz z voli na cesti in se tudi sam usmeril proti domu.

Nemci so kar hitro pokazali svoj pravi obraz. Začeli so izganjati duhovnike, seliti napredno inteligenco in izdali so še druge omejitvene ukrepe za prebivalstvo.

Pristaši hitlerjevega reda*so upravičevali to početje s tem, da je treba odstraniti nezanesljive ljudi in kapitaliste. O vsem tem smo se med seboj pogovarjali, čakali smo, kaj se bo še zgodilo, izhoda pa nismo videli. Trdil bi, da smo se potegnili v nekakšno brezdelje. Ob nedeljah smo v gostilni pri Lovričku pritajeno bodrili drug drugega, da Nemci v tej vojni ne bodo zmagali, in v večernih urah smo na cesti zapeli pesem »Od Urala do Triglava«.

Proti koncu maja 1941 pa smo zvedeli iz nekih zaupnih virov (od kje so te vesti prihajale, ni nihče vedel), da je ustanovljena Osvobodilna fronta z namenom, da organizira oborožen odpor proti Nemcem in da se moramo tudi mi pridružiti Osvobodilni fronti. Kako to storiti, kje iskati stikov, tega nismo vedeli. Bila po je to za nas velika novica in hitro smo poskrbeli, da so ljudje zvedeli zanjo.

Franc Križnar (Matičkov) z Godešiča in Janko Krmelj (Mlinarjev) iz Reteč sta bila po poklicu kovinarja. Oba sta bila zaposlena v Železarni na Jesenicah. Tu sta bila povezana z aktivisti Osvobodilne fronte. Kasneje sta zaradi kompromitiranosti 15. 12. 1941 oba odšla v partizane. Križnar je padel v borbi z Nemci na Poljski planini pod Stolom dne 21. 9. 1942. Krmelj pa je padel pod Krvavcem dne 9. 8. 1944.

Tovariša sta neke nedelje konec junija ali ob začetku julija leta 1941 prišla z Jesenic na Godešič z namenom, da v vasi ustanovimo vaški odbor Osvobodilne fronte. V ta namen sta sklicala sestanek ob Sori pri kopanju. Zato tudi menim, da je bil sestanek v času, kot ga navajam. Točnega datuma ni več mogoče določiti. Na tem sestanku so bili navzoči še Matevž Križnar, Nikolaj Luskovec, Franc Habjan (Šimnov) in Karel Keber. Sam se tega sestanka nisem udeležil, vendar me je proti večeru tistega dne Franc Križnar obvestil, da bo naslednjo nedeljo zopet sestanek in da bomo takrat ustanovili vaški odbor Osvobodilne fronte. Povežem naj se z Nikolajem Luskovcem in njegovim bratom Matevžem, da do naslednje nedelje določimo najbolj zanesljive ljudi za vaški odbor OF. Za tisto nedeljo je bil kraj sestanka določen prav tam ob Sori, kjer je bil prvi sestanek. Na tem sestanku naj bi sodeloval tudi Slavko Krmelj iz Reteč z namenom, da bi tudi tam ustanovili odbor Osvobodilne fronte. Do tega sestanka pa ni prišlo, kajti okupator je izredno zaostрил ukrepe. Za prehod iz kraja v kraj je bilo potrebno imeti posebno dovoljenje. Tovariša Križnar in Krmelj sta morala biti zelo previdna, ker jima je bil gestapo že za petami. Osumljena sta bila, da sodelujeta z aktivisti Osvobodilne fronte v Železarni. To jima je onemogočilo priti na dogovorjeni sestanek in tako je padla v vodo ta prva pobuda, da bi ustanovili vaški odbor Osvobodilne fronte na Godešiču.

Novica, da je Nemčija napadla Sovejsko zvezo, nam je vlila novo upanje, prepričani smo bili, da si bo Hitler v Rusiji polomil zobe. In še en dogodek je pretresel vas. Junija 1941 je gestapo aretirал Janeza Franka. To je bila prva aretacija v vasi. Janez Franko je bil že takrat član KPJ in zagrizen sovražnik fašizma, bil je proletarec v pravem pomenu besede. Zaradi svojega prepričanja je ostal večkrat brez dela. Družino je preživljal s priložnostnim delom. Na železniški postaji je nakladal vagone.

Med tovariši, ki so bili nosilci borbe proti okupatorju v vasi, sem omenil le Ludvika Habjana in vse, ki smo bili pri njem zaposleni. Navedel bom še druge, čeprav so nekateri izmed njih kasneje prešli na stran belogardizma ter tako neposredno sodelovali z okupatorjem. Omenim naj vse brate Križnarje (Matičkovi), Miklavža Luskovca in Slavko (Vrbanovo), Janeza Novinca (Tonkov), kovača Janeza Avgušтина, Franca Lukančiča (Martinov), Jožeta in Antona Kuralta (Tonačeva), Janeza Krajnika (Hrastnik), Miho Bobnarja (Reškov) in krojača Antona Bobnarja. Kasneje, ko se je v vasi ustanovil odbor OF, se je krog somišljenikov povečal. V vasi se je odpor proti okupatorju vidno širil. Vedno manj je bilo takih, ki so bili še za Hitlerjev red. Vas je postala že tedaj tako enotna, da so bili nemčurji (kakor smo jih tedaj imenovali) popolnoma izolirani. Ljudje so se jih izogibali in jih prezirali posebno še potem, ko so Nemci začeli s preseljevanjem in požiganjem vasi (Rašica).

Drugače pa je bilo na železniški postaji v Škofji Loki. Ker je bila proga porušena (predor na Otočah), vlaki skoraj niso vozili, le posamezni vlak med Šentvidom in Kranjem je vozil dvakrat na dan. Zato je bilo dosti časa za vsakršne pogovore. Na postaji nismo imeli nobenega pravega dela, v službo smo pa morali hoditi. Odredili so, da smo morali pleti postajne tire. Tu je bila priložnost, da smo premlevali dogodke v svetu in analizirali vedenje ljudi na postaji.

Po cele dneve smo sedeli med tiri po štirje ali pet skupaj, opleli pa nismo niti metra proge. Med nami so bili tudi nekateri, ki so verjeli v Hitlerjevo zmago. Nekaj dni preden je Hitler napadel Sovjetsko zvezo, smo vsi trdili, da bo Nemčija izgubila vojno. Posebno glasen je bil pri tem skladiščnik Pezdir (imena se ne spominjam, doma je bil menda iz Polja pri Ljubljani). Izzval ga je Alojz Svoljšak, ki je še vedno zatrjeval, da bo Nemčija zmagala, češ Hitler bo zmagal, če ne drugače, bo oblekel rdeči plašč. Svoljšak je bil prepričan, da bo Hitler obračunal s kapitalisti, da jih bo razlastil in da bodo delavci dobili oblast. Kot je trdil, bo to nekakšen Hitlerjev socializem, če ne drugače, se bo sporazumel s Sovjetsko zvezo — oblekel bo rdeči plašč. Ko je malo kasneje Hitler napadel Sovjetsko zvezo, je Svoljšak kmalu priznal, da je bil v zmoti in je spremenil svoje poglede na Hitlerjevo zmago.

Veliko novega smo zvedeli iz Ljubljane, predvsem o delu in organizaciji Osvobodilne fronte. Na železnici se je razvila dobra obveščevalna mreža, čez katero so nekateri na postaji dobivali naloge, da organizirajo odpor proti okupatorju. Pobudnik tega je bil vlakovni odpravnik Jože Lukežič. Okrog sebe je zbral še pripravnika za vlakovnega odpravnika Bucika, tajnika pri nadzorniku proge Sigulina, skladiščnika Pezdirja in mene, ki sem opravljal službo kretnika. Kasneje je prišel iz Ljubljane na postajo v službo Jank kot blagovni blagajnik in se je tudi pridružil naši skupini. Jank je stanoval v Pirničah, pa zaradi meje ni mogel več opravljati službe v Ljubljani. Povezani smo bili s sosednjimi postajami v Medvodah, Žabnici in Kranju.

Dobivali smo direktive, naj sabotiramo železniške prevoze, zbiramo podatke o železniških vojaških transportih, organiziramo sabotažne skupine in drugo. Morali smo biti izredno previdni, ker so bili na postaji šef skladišča Ladiha, njegov sin in vlakovni odpravnik Pajer zagrizeni nemčurji. Nekoč je Pajer pred nami dejal: »To je nemška zemlja, jaz sem Nemec, mene je rodila nemška mati.« Po osvoboditvi je bil zaposlen kot vlakovni odpravnik na postaji Jesenice. Tam njegove preteklosti niso poznali in so ga izvolili v prvi delavski svet Železniškega transportnega podjetja Ljubljana. Na prvem zasedanju delavskega sveta svā Jože Lukežič in jaz povedala, kako se je zadržal med okupacijo. Delavski svet ga je izključil iz svojih vrst in je moral zapustiti zasedanje. Ladiha starejši pa je bil v letu 1943, ko sem bil jaz že v partizanih, od ljudskega sodišča obsojen zaradi sodelovanja z okupatorjem na smrt. Ko so hoteli izvršiti sodbo v njegovem stanovanju, je prišel odpirat glavna vrata vlakovni odpravnik Peršič, po rodu Bosanec (bil je naš človek). Ker je govoril srbohrvaško je likvidatorje zmedel, dvomili so, če je to tisti, nad katerim morajo izvršiti smrtno obsodbo. Tovariš Peršič je dobil strel v desno roko, Ladiha pa se je izognil zasluženi kazni.

Vse, kar sem zvedel o organizaciji Osvobodilne fronte ter kaj smo se pogovarjali na postaji, sem verno prenašal med svoje somišljenike na vasi. Sklenili smo, da moramo tudi mi dobiti stike z aktivisti Osvobodilne fronte

Ludvik Habjan, prvi predsednik vaškega odbora OF na Godešiču, ustanovljenega oktobra 1941

v Škofji Loki. Na zvezo s Francem Križnarjem in Jankom Krmeljem nismo mogli več računati. Dogovorili smo se, da naj to poskuša Slavko Krmelj iz Reteč prek svoje sestre, ki je bila poročena z Ivom Vraničarjem iz Škofje Loke. Spominjam se, da je Slavko že v začetku oktobra 1941 navezal stik z Vraničarjem. Ta je bil takrat član mestnega odbora Osvobodilne fronte Škofja Loka. Predlagal mu je, naj čimprej ustanovimo vaški odbor Osvobodilne fronte na Godešiču in v Retečah. Menil sem, naj bi sklicali naše najbolj zanesljive ljudi in se o vsem pogovorili, Slavko pa se za tak razširjeni sestanek ni navduševal. Končno sva se odločila, da se sestaneva v Kebrovi hiši na Godešiču in zraven povabiva še Ludvika Habjana. O tem je bila seznanjena tudi Kebrova mati. Semkaj smo že pred tem zahajali zaradi sodelovanja z Ludvikom Kebrom, ki je bil zaposlen v Kranju in je ob nedeljah prihajal domov.

Ta sestanek je bil, kolikor se spominjam, nekako sredi oktobra leta 1941. Slavko Krmelj je povedal, da je dobil nalogo od Iva Vraničarja, naj se čim prej ustanovi vaški odbor Osvobodilne fronte na Godešiču in v Retečah z nalogami: pridobiti čim več ljudi za Osvobodilno fronto, organizirati sabotažne akcije in zbirati orožje. Govorili smo tudi o propagandi, vendar nismo vedeli, kaj so naše naloge. Za odbor na Godešiču je Ludvik Habjan menil, da za sedaj zadostujemo mi trije. Slavko Krmelj pa naj zastopa Reteče, ker tedaj ni bilo mogoče ustanoviti odbora Osvobodilne fronte v Retečah. Razumljivo je, da predlogu midva nisva ugovarjala, ker je bil Habjan dosti starejši in izkušenejši od naju. Naloge pa smo si takole razdelili: Ludvik Habjan bo predsednik odbora, Slavko Krmelj bo zadolžen za propagando, jaz bom pa zbiral orožje.

Slavko Krmelj, ki je vzdrževal zveze s Škofjo Loko, je prinašal vedno nove naloge: treba je pripraviti ljudi na vstajo, takoj moramo organizirati sabotažne skupine, treba je pričeti z zbiranjem hrane, pripraviti seznam ljudi, ki sodelujejo z okupatorjem, itd.

Bilo je že preveč nalog za tri člane odbora, ki bi morali sami organizirati vse akcije. Na sestanku, ki je bil v začetku decembra 1941 v delavnici pri

Habjanu, smo se pogovarjali, kolikor se spominjam, o terorju, ki ga izvaja okupator, o razmerah na vasi in o razširitvi odbora. S Slavkom Krmeljem sva se že prej dogovorila, da bova predlagala, da se v vaški odbor Osvobodilne fronte vključita še Matevž Križnar in Miklavž Luskovec. Habjan ni bil navdušen za predlog, ker sta bila fanta mlada, pa verjetno ni vanju dovolj zaupal. Habjan je predlagal v odbor Franca Lukančiča in Janeza Novinca z obrazložitvijo, da je Lukančič kmet, Novinc pa trgovec, da bosta tako lahko organizirala zbiranje hrane, o kateri je malo prej govoril Krmelj. Tako je najin predlog padel v vodo, oba sva se strinjala s Habjanom.

V nedeljo 31. decembra 1941 smo izvedeli, da so partizani iz loških zaporov osvobodili nekaj zapornikov, še bolj pa nas je razživel boj v Dražgošah. Že pred začetkom boja smo vedeli, da so partizani v Dražgošah. Vesti so bile sicer pretirane, češ da je tam nekaj tisoč partizanov in da pozivajo Nemce na borbo. Takoj po novem letu so začele iz ljubljanske smeri prihajati kolone avtomobilov z nemškimi vojaki. Vedeli smo, da gredo proti Dražgošam. Z veliko nestrpnostjo smo spremljali dogodke. Vsak dan smo se sestajali na raznih krajih, da ne bi vzbujali pozornosti. Ko se je borba pričela, so prihajale vesti o velikih žrtvah okupatorja in tudi to, da so se Nemci uprli in nočejo v Dražgoše. Med ljudi smo razširili vesti o številu in moči partizanov, da se partizani borijo za svobodo in podobno. Ugled Osvobodilne fronte se je dvignil in pridobivali smo ljudi za sodelovanje.

Odbor OF se je proti koncu januarja ali v začetku februarja leta 1942 sestal na Martinovem podu. Veliko smo govorili o zadnjih dogodkih, ki so se odvijali tako hitro, da jih nismo znali prav oceniti. Zopet sem predlagal, da bi v odbor pritegnili še Matevža Križnarja in Miklavža Luskovca. Sedaj se Habjan temu ni več upiral in zadeva je bila urejena. Bila sta mlada, korajžna fanta, pripravljena tvegati. Sam sem se z njima mnogokrat pogovarjal o našem boju. Oba sta boj dojela ne samo kot borbo proti okupatorju, marveč kot razredni revolucionarni boj delavskega razreda, zato sem vztrajal, da sta postala člana vaškega odbora OF. Odbor je v tej sestavi (7 članov) deloval vse do marca leta 1943, ko sta Miklavž Luskovec in Matevž Križnar odšla v partizane (Matevž nekoliko pozneje).

Ob teh dogodkih smo postali bolj zamožestni, kar javno smo govorili o zlomu Nemčije. Začeli smo tudi zbirati denarne prispevke za OF. Zbrali smo nekaj hrane in jo dostavili v Pungert Andreju Florjančiču-Polencu. Andrej je bil eden prvih aktivistov na področju Pungerta in Gostec, ki je imel zveze s partizani že v letu 1941. Spominjam se ga kot zelo resnega in previdnega človeka. Ko sem mu nekoč prinesel večjo količino hrane, mi je rekel: »Če se kaj zgodi, se midva ne poznavata.«

Prvega februarja 1942 sem bil v službi, ko je prišel k meni ves prestrašen Bucik iz postaje in mi povedal, da ga išče gestapo. Takoj mora v partizane, pri priči naj mu povem, kje naj se javi. Ker nisem mogel službe zapustiti, sem mu predlagal, naj se umakne iz stanovanja in me naslednje jutro ob določeni uri počaka pred »Plevno«. Ta dan je bila »svečnica« — cerkveni praznik, zato mi je datum ostal v spominu.

Peljal sem ga k Ivu Vraničarju, ki je imel zvezo s partizansko skupino na področju Osovnika. Prav ta dan je pričelo močno snežiti. Zapadlo je več kot pol metra snega in tovariš Bucik je moral ostati pri Vraničarju štiri dni, da je bila veza zopet organizirana. Odpeljali so ga v Pungert in tu je dobil

zvezo s partizani, toda bil je le malo časa borec. Ko so bili partizani pri kmetu Jamniku pri Sv. Barbari zaradi izdaje napadeni, je 11. marca 1942 v tej borbi padel.

Ivan Bucik je bil rojen 26. 12. 1919 v Ljubljani. Po končani gimnaziji se je vpisal na dveletno železniško prometno šolo v Beogradu. Zaradi vojne je končal le prvi letnik. Nato je bil razporejen na železniško postajo v Škofji Loki kot pripravnik za vlakovodnega odpravnika. Na postaji je bil povezan z aktivisti OF in zelo aktiven, včasih celo preveč predrzen, kar nemčurjem na postaji ni ostalo prikrito. Začel ga je zasledovati gestapo. V zadnjem trenutku se je izognil aretaciji tako, da je odšel v partizane.

Ker so Nemci zaplenili vse radioaparate ter tako onemogočili poslušanje tujih postaj, smo le malo vedeli, kaj se dogaja po svetu. Krojač Anton Bobnar je poznal Pavla Česnika, ki je bil v službi na izpostavi v Škofji Loki, stanoval pa v svoji hiši pod »Plevno«. Nemci so ga imeli za zanesljivega in mu pustili radioaparat. Bobnar je hodil tedensko enkrat k njemu poslušat tuja radijska poročila, predvsem London. Naslednji dan pa smo hodili k njemu, po novice. Največkrat je povedal, da je govoril Kuhar, da sta v Londonu jugoslovanska vlada in kralj, da pa se je zaradi žrtev še prezgodaj upirati okupatorju in da je treba čakati na znak iz Londona.

Tega nikakor nismo mogli uskladiti z nalogami, ki smo jih dobivali, da moramo organizirati oborožen boj proti okupatorju, izvajati sabotažne akcije, pošiljati ljudi v partizane in še drugo. Na nekem sestanku, ki je bil zopet pri Kebru (ne spominjam se kdaj), sta bila tudi Lado Albina in Moravc (Moravc je skupaj s Habjanom vodil pilarsko delavnico). Ker sta tudi hodila k Bobnarju, smo se o tem pogovarjali. Mnenja smo bili, da Kuhar zagovarja stari jugoslovanski režim, in sklenili, da bomo s to zvezo prekinili.

Nekega dne konec junija 1942 me je Slavko Krmelj obvestil, da naj skupaj z Matevžem Križnarjem greva v mraku h godeškemu mostu, da bova tam dobila zvezo s partizani. Ko sem Matevža o tem obvestil, sva se dogovorila, da bova šla tja vsak po svoji poti — eden čez travnik, drugi po produ. S strahom sem odhajal na ta sestanek, saj je bil to moj prvi neposredni stik s partizani. Ko sva prišla tja, so partizani že čakali. Kolikor se spominjam, jih je bilo šest ali sedem. Z njimi se je že pogovarjal Valentin Kalan, ki je prišel na zvezo iz Stare Loke. Midva sva nekoliko težko pričela razgovor z njimi, tako da so naju začeli spraševati, kakšna je situacija na vasi. Povedala sva jim, kar sva vedela, da večina ljudi podpira partizane in Osvobodilno fronto in da so pripravljeni tudi materialno podpreti njihovo borbo, da v vasi deluje odbor OF in še druge stvari. Naročili so nama, da je treba začeti zbirati orožje ter da potrebujejo hrano. Zbrano hrano naj bi dostavili v Pungert Andreju Florjančiču. Glede orožja sva jim povedala, da imamo nekaj pušk in municije, da jim to lahko prineseva, kadar hočejo. Nazaj grede skoraj nisva govorila. Šele naslednji dan sva se zmenila, da se moramo zbrati in se o vsem pogovoriti. Naslednji večer smo se zbrali v trgovini Janeza Novinca. Povedal sem, kaj je bilo na sestanku s partizani, da moramo zanje zbirati orožje in da partizani potrebujejo večjo količino hrane. Dogovorili smo se, da bomo med seboj in še pri nekaterih zanesljivih ljudeh v vasi zbrali potrebno hrano. Oglasil se je Janez Novinc in predlagal, da se dogovorimo s partizani, da naredijo v njegovi trgovini rekvizicijo. Povedal je, da bo v

kratkem dobil »fasengo« in bo trgovina dobro založena. Kaj hitro smo se vsi z njegovim predlogom strinjali. Novinc pa je za to postavil pogoj: da čim prej za tem partizani naredijo rekvizicijo tudi v trgovini Šturh v Retečah. Novinc je to zahteval zato, da bi od sebe odvrnil sum, da je v kakršnikoli povezavi s partizani.

Nekaj dni pozneje smo že dobili vezo s partizani prav na istem mestu pri godeškem mostu. Tja sva zopet odšla z Matevžem Križnarjem. S seboj sva nesla štiri puške in en zaboj municije. Vse sva navezala na kolesa in se peljala s kolesi. To orožje sva prejšnjo noč odkopala v godeški gmajni, kamor so ga ob razpadu stare Jugoslavije zakopali bratje Križnar. Dolgo časa sva iskala še drugi zaboj municije, vendar ga nisva našla. Eno puško je Matevž shranil za sebe. Ko je odšel v partizane, jo je vzel s seboj. Povedala sva jim, kaj smo se dogovorili glede Novinčeve trgovine, da bi na ta način najhitreje prišli do večje količine hrane. Menili so, da bi že naslednji večer šli v akcijo, vendar sva povedala, da Novinc verjetno še ni dobil zaloge. Zato bi se morali z njim o tem osebno dogovoriti. Ta večer sem med njimi spoznal samo Ivana Franka, Dragota Vraničarja in enega od Kavčičev iz Škofje Loke, imena se ne spominjam. Domenili smo se, da se bosta pri Novincu zglasila Vraničar in Kavčič. Kmalu za tem je bila akcija izpeljana.

Dogovorili smo se tudi, da bi kasneje organizirali rekvizicijo tudi v trgovini »Šturh« v Retečah, zlasti ker je Šturh gestapovec. Vendar akcija ni stekla tako hitro, ker je bila zveza s partizani za nekaj časa prekinjena, zaradi nemške hajke v Hrastnici in na Osovniku.

Nekega dne, kdaj je to bilo, se ne spominjam, me je Andrej Bertoncelj obvestil, naj se takoj javim v hiši zraven železniške postaje Žabnica, da me tam čakajo partizani. Bertoncelj je imel takrat stanovanje in žago ob glavni cesti med vasjo Meja in Kranjem. Kasneje sem z njim vzdrževal tesne stike. Njemu sem znosil za partizane nekaj deset tisoč mark, ki sem jih dobil od Janeza Novinca, njemu pa jih je dal trgovec Deisinger iz Škofje Loke.

Andrej Bertoncelj je vzdrževal zvezo z nekaterimi ljudmi Osvobodilne fronte na Gorenjskem, tako s Kolbom iz Šentvida, tovarnarjem Miklavcem iz Medvod in še nekaterimi drugimi. Ta skupina je imela stike z gestapom z Bleda — z Rosumekom in v zvezi s tem z Olgo Bohinc iz Medvod. Hoteli so celo ustanoviti poseben Okrožni odbor Osvobodilne fronte za Gorenjsko. O tem obširno piše v svojih spominih Niko Kavčič. Maks Mrzlikar-Gorjan, ki je bil ilegalce na terenu Medvode, pa v svojih spominih pravi, da je bil tudi Andrej Bertoncelj član tega odbora.

(Glede veletrgovca Deisingerja pa še naslednje: V njegovem stanovanju so se na njegovo vabilo zbirali gestapovci na razne pojedine in zabave. Tam so dostikrat popivali do zgodnjih jutranjih ur. Aktivisti Osvobodilne fronte v Škofji Loki so za to dobro vedeli. Znano je bilo tudi, da je Deisinger prejel legitimacijo »folksdojčerja«, se pravi, da je postal nemški državlján. Svoje sodelovanje z gestapom je hotel zakriti tako, da je po določenih ljudeh dajal denar pa tudi živila za partizane, da bi se tako zaščitil za vsak primer, češ da dela za partizane.)

V Žabnico sem se odpravil s kolesom. Ko sem prišel v Zupanovo hišo, ki je stala tik ob železniški postaji Žabnica, so bili tam res partizani. Hoteli so vedeti, kakšne so možnosti, da naredijo rekvizicijo v Šturhovi trgovini v Retečah. Povedal sem jim, da trgovina stoji tik ob glavni cesti, da je ločena od stanovanjske hiše in da pot vodi do nje preko železniške proge, po kateri

večkrat hodijo nemške patrulje. Imeli so že pripravljen načrt za akcijo. Hoteli so le, da jim zavarujemo dostop do trgovine. Nekdo jih mora počakati določenega dne na vezi pred godeškim mostom. Dali so mi tudi razpoznavni znak »Šturh«.

Z Luskovcem sva kasneje pripravila načrt: Miklavž bo čakal partizane na določenem kraju, (povedal sem mu razpoznavni znak) in jih odpeljal do železniške čuvajnice v Retečah. Jaz pa bom opazoval nemške patrulje na železnici. Nato bomo skupaj prekoračili železniško progo, prišli v gozd na nasprotni strani ter ob cesti šli proti trgovini. Ta načrt nam ni uspel. Partizanov ta večer ni bilo od nikoder. Kot smo bili pozneje obveščeni, so se tega dne spopadli z nemško patruljo, morali so se umakniti in opustiti predvideno akcijo.

Zakaj me je aretiral gestapo:

Dvajsetega maja 1942 me je aretiral gestapo. (Ta podatek je zapisan v knjigi zapornikov, ki jo hrani zgodovinski arhiv Ljubljana — enota Škofja Loka.) V zvezi z mojo aretacijo je bila zadeva naslednja: Nekega večera (ne spominjam se, kdaj je to bilo), sem bil na Gostečah skupaj z Ivanom Frankom-Zrinskim. Prosil me je, naj grem do njegove sestre Slavke, da bi mu dala nekaj spodnjega perila in nekaj nemških mark, kar naj bi mu naslednji večer prinesel na Gosteče. To sem mu seveda obljubil. Dogovorila sva se tudi, kje me bo čakal. Takrat sem opravljal službo skladiščenega delavca na postaji Škofja Loka. Delo pa je trajalo od 8.—12. ure in od 14.—18. ure. Službo smo menjali. En teden smo delali v skladišču, en teden na kretnici v turnusu. Ko sem delal v skladišču, sem hodil na kosilo domov. Vedel sem, da Slavka vsak dan nosi možu kosilo na Trato, kjer je bil zaposlen v vojaški bazi. Zato sem to naslednji dan izkoristil. Malo pred dvanajsto sem zapustil službo zato, da sem med potjo domov srečal Slavko in ji povedal, da Ivan prosi, naj mu pripravi nekaj spodnjega perila. Prinese naj ga že ta dan k meni domov. Za marke ji nisem rekel, saj je odbor OF zbiral prostovoljne prispevke in smo mu iz teh sredstev dali 50 mark. Zvečer sem to nesel Franku na Gosteče. To je bila majhna stvar brez kakršnega koli posebnega tveganja, zato sem na to kaj hitro pozabil.

Od devetnajstega na dvajseti maj sem imel nočno službo na kretnicah. Ko sem zjutraj prišel utrujen domov, sem šel spat. Okrog desete ure stopi žena v sobo in pravi, da je zunaj na cesti obstal avto. Pomislil sem, da bi skočil skozi okno, v tem trenutku pa je bil že gestapovec v sobi. Ostro je ukazal: »Takoj vstani in se napravi, greš z nami!« Na poti v Škofjo Loko so mi rojile po glavi vsemogoče misli, zaradi česa so me aretirali, kaj vedo o mojem delu za OF, ali imajo kakšne dokaze in podobno. Bilo je veliko stvari, ki bi me lahko obremenjevale, če bi gestapo vedel zanje. Najmanj sem pa mislil na to, zaradi česar so me aretirali.

Ko so me pripeljali na gestapo (sedež gestapa je bil v nekdanjem župnišču), so me pričeli takoj zasliševati. Na enem koncu pisalne mize je sedel tolmač, na drugem gestapovec, na mizo pa sta položila vsak svojo pištolo, mene pa sta posadila na stol pred tolmača, kočevskega Nemca.

Najprej mi je prinesel majhni sliki dveh ustreljenih partizanov. Eden je imel rano v vratu. Vprašal me je, ali koga poznam. Odgovoril sem, da ne poznam nobenega. Začel pa se je razburjati, vpiti nad menoj, da lažem, in me dvakrat močno udaril po obrazu. Še naprej je hotel izsiliti od mene, da enega

izmed njiju poznam, da mi bo to dokazal in me z nekom soočil. Obe sliki mi je vzel in mi prinesel eno večjo v velikosti razglednice. Zopet me je vprašal, če tega poznam, rekel sem, da ga poznam in da je sedaj v službi v Klagenfurtu — Celovcu. To sem rekel zato, ker so nekateri pri nas v vasi tako pripovedovali.

Ta moja izjava mi je pri kasnejšem zaslišanju prav prišla. Na sliki je bil Ivan Franko. Sliki mi je gestapovec vzel in me o njem niso več zasliševali. Nato mi je prinesel napol sežgano neko pismo in zahteval, naj ga prečitam. Pismo se ni dalo v celoti prečitati, niti nisem bil sposoben, da bi ga čital, razložil sem zgolj spodnji podpis Slavka. Trdili so, da sem pismo jaz nosil, kar sem zopet zanikal. Resnično, s tem pismom nisem imel nobene zveze. O usodi tega pisma pa nekoliko pozneje. Tako je bilo zasliševanja konec. Gestapovca sta se začela med seboj pogovarjati, nato me je tolmač odpeljal v loške zapore.

Zrinili so me v sobo, v kateri so bile štiri postelje, v njej pa več kot deset zapornikov. Zelo sem bil presenečen, ko so že vsi vedeli, da so me aretirali in že zasliševali. Naša obveščevalna služba je bila res izredno dobro organizirana. Med zaporniki v sobi je bil tudi Janez Prosen. Ko smo čez dan hodili po sobi sem in tja, mi je na uho povedal, da moram zvečer leči zraven njega, ker mi mora nekaj povedati. Ležali smo kar na golih tleh. In tedaj sem šele zvedel, da je bila istega dne zjutraj ob sedmih aretirana tudi Frankova sestra Slavka in da je zaprta v sosednji sobi. Gestapu je povedala vse, kar je vedela o meni, zato naj premislim, kako se bom naslednji dan na zaslišanju zagovarjal. To noč zame ni bilo spanja. Razmišljal sem ter si pripravil načrt, kako se bom zagovarjal. Če mi tega Prosen ne bi povedal, potem ne vem, kako bi se bilo moje zasliševanje končalo.

Janez Prosen je bil po poklicu mesar, doma iz Šenčurja pri Kranju. Živel pa je na kmetiji pri Miklavžu v Zabnici. Lastnica kmetije, Danica, je bila vdova, vendar nista bila poročena. Pri njem so se dostikrat oglašali partizani in tam tudi ostali prek dneva, zanje pa je zbral tudi veliko hrane. Zaradi tega ga je gestapo aretirat. Baj je imel za to dokaze. Prosen pa je vztrajno vse zanikal. Po večdnem zaslišanju so ga tako stepli, da je bil po telesu in obrazu ves podplut. Ker priznanja niso mogli izsiliti od njega, so ga mislili tisti dan, ko sem jaz moral zopet na zaslišanje, izpustiti. Gestapovec pa se je poslužil še zadnje zvijače. Odšel je zjutraj v Zabnico do Danice in ji rekel: »Mož je vse priznal, le to noče povedati, kolikokrat so bili partizani pri vas. Če boste to povedali, se vam ne bo nič zgodilo.« Danica se je ujela v past. Povedala je, da so partizani res bili večkrat pri njih. Po tem priznanju so jo takoj aretirali in odpeljali v Begunje. Kasneje je preminila v nekem taborišču.

Ko se je gestapovec vrnil, so takoj prišli po Prosena. Ko je paznik Tomaž odprl vrata — za njim so stali gestapovci, je rekel: »Gospod Prosen, nič več ne tajite, žena je vse povedala, tu imate denar in ročno uro (to so mu vzeli ob aretaciji).« Dobro se spominjam, da se je tedaj Prosen prijel za glavo in vzkliknil: »O madona, kako so me topli, pa nisem ničesar priznal, vsega je konec!« Odpeljali so ga v Begunje in kasneje ustrelili kot talca v Žirovnici na Gorenjskem.

Kmalu za tem so prišli pome in me odvedli na zaslišanje. Začeli so me spraševati, ali sem nesel neki paket za Ivana Franka. Takoj sem povedal, da sem ga nesel. Hoteli so vedeti, kam sem ga nesel in komu sem ga dal. Prav o tem sem ponoči razmišljal, kako se bom zagovarjal. To je bilo edino, kar je Slavka lahko gestapu povedala o meni. Svoj zagovor sem pričel takole:

Nekega dne je z Jesenic pripeljal nabiralni vlak (to je bil vlak, ki je po postajah nakladal kosovno robo). Neki železničar od tega vlaka je prišel v skladišče k meni

in me vprašal, ali poznam Ivana Franka. Povedal sem mu, da ga poznam, saj je doma iz iste vasi kot jaz, sedaj pa je na delu v Klagenfurtu — Celovcu. Povedal mi je, da je prejšnji dan govoril z njim in da prosi sestro Slavko, naj mu pošlje nekaj spodnjega perila. Prosil me je, naj jaz Slavki povem, če pripravi perilo, jaz pa naj ga prinesem na postajo proti večeru, ko se bo skupina vračala na Jesenice. Naslednji dan, da gre zopet v Klagenfurt in mu bo perilo odnesel. Obljubil sem mu, da mu bom to uslugo naredil in mu perilo prinesel. Med opoldanskim odmorom, ko sem šel domov na kosilo, sem srečal Slavko, ji to povedal in jo še prosil, naj perilo prinese popoldan k meni domov, da ga bom odnesel na postajo. Proti večeru sem zavitek odnesel na postajo. V skladišču sem našel omenjenega železničarja in mu izročil paket, ta ga je takoj odnesel v službeni vagon med svojo prtljago. Tolmač me je vprašal, ali vem, da je Ivan Franko pri »banditih«. Odgovoril sem mu, da tega ne vem, in če bi to vedel, mu paketa ne bi odnesel. Morda se ta moj zagovor še danes zdi komu naiven, vendar tako je bilo.

Po mojem zagovoru sta se tolmač in gestapovec dolgo časa med seboj pogovarjala, o čem, nisem razumel. Naenkrat me je tolmač vprašal, ali bi še poznal železničarja, kateremu sem oddal zavitek, če bi ga videl. Malo sem pomislil in odgovoril, da bi ga verjetno še poznal. Zopet sta se pogovarjala. Čez čas mi je tolmač rekel: »Ti greš domov, jutri moraš v službo. Damo ti deset dni časa, da tega železničarja dobiš. Ko ga opaziš na vlaku, sporoči šefu postaje, da bo nas obvestil.« Tako se je zaslišanje končalo in sem odšel domov. Ker sem vedel, kaj bi bilo s človekom, katerega bi pokazal, da sem mu izročil paket, zato mi niti na kraj pameti ni prišlo, da bi kaj takega storil.

Minilo je deset — dvanajst dni. Mislim sem, ker nisem ničesar javil, da je zadeva končana in da so nanjo pozabili. Pa ni bilo tako. Gestapovec in tolmač sta se pojavila pri meni na domu. Tolmač mi je rekel: »Tu imaš deset mark, jutri pojdi na Jesenice in tam poišči omenjenega železničarja. Imaš dva dni časa, da ga najdeš.« S posebnim poudarkom je ob navzočnosti žene povedal: »Če boš kam odšel, bomo odpeljali v taborišče ženo, mater in otroka.« Ko sem ugovarjal, da imam naslednji dan službo, je povedal, da je tudi to s šefom postaje že urejeno. Odšel sem na Jesenice in dva dni hodil po postaji in iskal domnevnega železničarja. Preko noči pa sem dremal v razporedni pisarni. Mislim sem, da me lahko gestapo zasleduje, zato sem poskušal v razporedni pisarni narediti vtis, da na vsak način moram dobiti tega človeka. Tukaj so mi dopovedovali, kako velike spremembe imajo vsak mesec pri voznem osebju, da je veliko železničarjev odšlo na delo v Celovec, zato mi kakšnih bolj konkretnih podatkov ne morejo dati. Naslednji dan sem se s popoldanskim vlakom odpeljal domov. S postaje Škofja Loka sem se odpravil naravnost na gestapo. Tam sem dolgo čakal na hodniku. Mimo mene je prišel Šturh iz Reteč in me vprašal, kaj sem zvedel na Jesenicah. Rekel sem mu, da tega železničarja nisem našel. Odgovoril mi je: »Slabo zate, ustrelili te bodo!« in je odšel. Kmalu za tem je prišel na hodnik gestapovec, ki je bil za tolmača. Temu sem povedal vse, kar sem zvedel na Jesenicah. Nekaj časa me je gledal, nato je zavpil nad menoj »Marš!«. Tako se je zadeva končala.

Kaj je vsebovalo pismo in kako je prišlo v gestapovske roke:

Mislim, da je bilo meseca februarja, mogoče tudi malo kasneje, ko je nekdo iz Poljanske doline prinesel Slavki pismo njenega brata Ivana. Ivan

je sestro prosil, naj tistemu, ki bo prinesel pismo, da za njega dvajset mark. Slavka mu je denar dala, vendar ta denarja Ivanu ni izročil. Izgovarjal se je, da denarja ni dobil. Ivan je kasneje Slavki zopet pisal pismo, ki ga je dobila po neki drugi vezi, in jo v njem vprašal, zakaj mu ni hotela dati tistih dvajset mark, za katere jo je prosil. Slavka mu je odgovorila, da je marke dala tistemu, ki je prinesel pismo. To pismo je vložila v perilo, katerega je prinesla meni. Zato nisem o pismu ničesar vedel, Ivan pa je tako zvedel, kdo ima njegovih dvajset mark.

Ko so bili pozneje partizani — mislim, da nekje v Hrastnici, je iz taborišča odšla patrolja treh partizanov v smer, kjer je bila doma oseba, ki je imela Ivanovih dvajset mark. Ivan jim je dal pismo, ki ga je dobil od sestre Slavke, in jih prosil, naj gredo k njemu in od njega zahtevajo denar.

Ta partizanska patrolja je na poti padla v nemško zasedo. Dva partizana sta padla, eden pa je ostal živ. Eden izmed tistih, ki sta padla, je imel Ivanovo pismo. Skušal ga je zažgati, da bi tako zabilisal sled, vendar mu je to le delno uspelo. Pismo ni v celoti zgorelo. Na podlagi tega pisma je bil gestapo prepričan, da je eden od padlih Ivan Franko. To pismo pa je bilo tudi povod za aretacije.

Moja aretacija je močno prestrašila tovariše v odboru in tudi druge, ki so sodelovali z nami. Opozarjali so, da moramo biti bolj previdni. Ko sem prišel domov, smo se sestali. Povedal sem, zakaj so me aretirali, kaj so na zaslišanju od mene zahtevali in kako sem se zagovarjal. Ludvik Habjan je predlagal, da se nekaj časa zaradi previdnosti ne sestajamo. In res smo se v drugi polovici leta 1942 zelo redko dobili, pa še takrat nismo prišli vsi. Med seboj smo se obveščali v vsakodnevnih razgovorih. Zveze s partizani so se močno krepile, prihajali so v vas in terjali, da se delo odbora poživí, da se začne akcija za odhod v partizane. Prinašali so različno literaturo, katero smo morali razdeliti med ljudi, in zbirali smo hrano in orožje.

Takrat sem spoznal, kako prav sem imel, ko sem v vaški odbor OF predlagal Matevža Križnarja in Miklavža Luskovca. Ta dva se nista ustrašila okupatorjevih sankcij. Vedno sta bila pripravljena na akcijo. Marsikatero nalogo smo skupaj izvedli. Pripravili smo nekaj sto listov s parolami proti okupatorju in jih del raztrosili po vasi, večino pa na cesti proti Trati in Retečam. Zbrali smo tudi nekaj orožja in ga oddali partizanom. Drugi člani odbora so bili dosti starejši od nas in jih v take akcije ni bilo primerno siliti. Tedaj je OF imela že velik vpliv na vasi. Rezultati njenega dela so se začeli kazati v tem, da je bilo vedno manj tistih, ki so še verjeli v Hitlerjevo zmago.

Naj omenim primer, ki sem ga v tem času sam doživel:

Neke nedelje popoldan sta prišla k meni, ko sem bil zunaj na vrtu, Johan Jazbec in njegov brat France. Johan je bil v stari Jugoslaviji orožnik in je po razpadu stopil v vrste nemških orožnikov. Pričela sta mi pripovedovati o veliki nemški zmagi na ruski fronti, hvaliti nemški red itd. Jaz sem jima ugovarjal, da ni vse tako, kot trdita. Po daljši razpravi pa sem jima že nekoliko razburjen odločno zabrusil, da Hitler ne bo nikoli zmagal in da si bo v Rusiji polomil zobe. Nad to mojo izjavo sta bila oba izredno presenečena in našega razgovora je bilo konec. Moram povedati, da bi me bilo to lahko drago stalo, vendar nista proti meni ničesar ukrenila.

Člani odbora smo tedaj dopovedovali ljudem, da sta samo dve poti: ali sodelovanje z OF ali pa izdajstvo in sodelovanje z okupatorjem, kajti nekateri

so menili: Za nikogar nisem, ker ne morem ničesar odločiti. Z močno propagando smo docela utišali še zadnje okupatorjeve simpatizerje.

Konec januarja 1943 me je gestapo znova aretiral. V avtu, s katerim so me odpeljali, je bil še Janez Cof, krojač od Sv. Duha. Njega sem sicer poznal, nisem pa imel nikakršnih stikov z njim. Odpeljali so naju naravnost v loške zapore. Naslednji dan sem zvedel, da je bilo ta dan aretiranih še nekaj drugih, med njimi: Janez Porenta, torbar od Sv. Duha, Andrej Bertoncelj in še nekateri drugi, katerih pa nisem poznal. Takoj sem pomislil, če niso mene aretirali v zvezi z Bertoncljem. Kot sem že povedal, sem njemu prinašal veliko nemških mark in tudi nekaj pošte za Ljubljano.

Naslednji dan so prvega zaslišali Bertonclja. Ko so ga pripeljali od zaslišanja, je bil pretepen. Povedal je, da se jim je postavil po robu in so ga zato topli. Kaj so ga zasliševali, nisem vedel. Mene so na zaslišanje klicali šele drugi ali tretji dan. Spraševali so me, ali poznam Andreja Bertonclja. Povedal sem, da ga poznam, da je doma z Godešiča, kaj več o njem pa mi ni znano, da le približno vem, kje stanuje, da pa že nekaj let z njim nimam nobenih stikov. Zasliševanje je bilo hitro končano. V zaporu sem ostal osem dni. Dne 30. 1. 1943 smo bili vsi izpuščeni. Ta moja druga aretacija je zopet povzročila veliko strahu. Žena mi je kasneje pripovedovala, da je Ludvik Habjan prišel do nje, tu jokal in bil ves iz sebe. V Habjanovi delavnici je bil zaposlen Jože Strajnar, doma iz Mirne na Dolenjskem. Nekoč mi je izročil puško za partizane. V prepričanju, da bom to povedal na gestapu, je zapustil delo in odšel na Dolenjsko. Kasneje je padel v partizanih.

Proti koncu meseca februarja leta 1943, če se prav spominjam, je prišel na naš teren Ivan Franko-Zrinski. Imenovan je bil za občinskega sekretarja KPS rajona III Škofja Loka. Nekega večera smo se z njim sestali: Matevž Križnar in Janez Novinc v trgovini slednjega. Zahteval je, da moramo takoj ustanoviti vaški odbor OF. Ko smo mu povedali, da je ta odbor že ustanovljen, kdo je predsednik in kdo so člani tega odbora, smo se dogovorili za skupni sestanek. Hotel je, da naj bo sestanek že naslednji večer, ker pa nismo mogli čez dan obvestiti vse člane, je bil sestanek malo kasneje. Zbrali smo se v spodnjih prostorih pri Kebru. Ivan Franko nas ni dosti spraševal, takoj je povedal, kaj moramo delati. Ustanoviti moramo gospodarsko komisijo, za propagando in takoj začeti pripravljati mlade fante za odhod v partizane.

Spominjam se, da smo za predsednika gospodarske komisije predlagali Franca Lukančiča, čeprav na tem sestanku ni bil navzoč. Sestanek je trajal dolgo v noč. Zvedeti smo hoteli o dražgoški bitki, katere udeleženec je bil Franko, koliko je partizanov, koliko imajo orožja, kje se zadržujejo in še drugo. Z njegovim prihodom na teren se je delo odbora zelo razširilo. Najtežjo nalogo — priprava mladih fantov za odhod v partizane — je Ivan Franko vodil pretežno sam, ker mu odbor pri tem ni dovolj pomagal, pripravil mu je le poimenski seznam mladine v vasi. Franko je že v začetku marca zbral nekaj fantov, ki so odšli v hribe, ker je bilo nevarno, da jih mobilizirajo v nemško vojsko. Med njimi sta bila tudi Matevž Križnar (ta je odšel nekaj pozneje) in Miklavž Luskovec, ki sta bila člana vaškega odbora OF. Zaradi tega je bilo delo odbora precej okrnjeno. Franko pa je imel že takoj ob prihodu na teren veze tudi z Mihom Bobnarjem (Reškom), zato ga je predlagal, da ga sprejmemo v odbor za delo v gospodarski komisiji.

Na železniški postaji v Škofji Loki so delali člani partije, ki so bili povezani s postajama Medvode in Zabnica. Junija meseca leta 1942 mi je Jože Lukežič, vlakovni odpravnik na postaji, povedal, da sem zaradi aktivnega dela za OF sprejet za člana KPS, da bom od sedaj dalje dobival naloge od partijske organizacije in da naj se dan sprejema dobro zapomnim. Po daljšem času sem bil na prvem sestanku v pisarni nadzornika proge nasproti železniške postaje s tovariši Lukežičem, Pezdirjem in Sigulinom. Šele kasneje se je tej skupini pridružil še Jank. Ne vem več, kaj smo govorili, spominjam se le, da je Sigulin opozoril, da moramo biti previdni zaradi Ladiha in Pajerja. Nisem se oglašal in sem samo poslušal.

Spomladi leta 1943 sta me Lukežič in Sigulin zadolžila, naj na Godešiču ustanovim partijsko celico. Svetovala sta mi, naj grem do tistih, ki delajo za OF, in jim sporočim, da so sprejeti v KPS. Šel sem do Ludvika Habjana, Janeza Novince in Franca Lukančiča, jim to obrazložil in vsi so pristali, da postanejo člani KPS. Tako je bila meseca maja 1943 ustanovljena prva partijska celica v vasi, v kateri sem bil od tedaj dalje tudi jaz povezan. Člani novo ustanovljene partijske organizacije dolgo časa nismo vedeli, kako in kaj naj delamo, niti se nismo dogovorili, kdo naj vodi organizacijo. Predlagal sem, naj bi se o tem pogovorili z Jožetom Lukežičem, vlakovnim odpravnikom na postaji Škofja Loka. Z njim sem se dogovoril, da je prišel na Godešič. Zbrali smo se pri meni doma. Hoteli smo vedeti, kaj naj delamo v partijski organizaciji. Menili smo, da bomo dobili kakšne posebne naloge. Tovariš Lukežič pa nam je govoril o tem, kar smo že do tedaj delali (zbiranje orožja, hrane, pridobivanje ljudi za Osvobodilno fronto in še druge stvari). Predlagal je, naj takoj določimo, kdo bo sekretar, ki bo vodil našo partijsko celico. Vsi so bili zato, da naj to funkcijo prevzamem jaz. Tako sem postal prvi sekretar partijske celice na Godešiču. Bil sem prav tako neizkušen kot vsi drugi, pa smo vseeno partijci svoje naloge dobro opravljali. Sekretar celice sem bil do odhoda v partizane 3. julija 1943. Za menoj je postal sekretar Ludvik Habjan. V drugi polovici leta 1943 se je število članov partijske organizacije v vasi precej povečalo (tedaj sem bil jaz že v ilegali kot terenski aktivist in sem delal na tem terenu). Spominjam se, da so bili na novo sprejeti Jože Krajnik, Kristina Keber, Anica Križaj, Jože Svoljšak, Anica Luskovec in Jože Debenc. Tako partijska organizacija v kraju nepretrgano deluje že več kot 40 let.

Sedmega junija 1943 pa je bila vas do dna pretresena. Kasneje so trdili, da je bilo posredi izdajstvo, in so zato padle žrtve. Dogodki, ki so se v usodnem trenutku odvijali, pa to trditev zavračajo. Varnostna obveščevalna služba je zvedela, da se Šturh in Erkar, oba aktivna gestapovca iz Reteč, dnevno vozita s kolesi po službenem času med 3. in 4. uro popoldan iz Škofje Loke domov. Skupina partizanov, v kateri so bili Ivan Franko, Franc Luskovec Karel Keber, Metod Černetič in Edvard Longo, je dobila nalogo, da zajame gestapovca, če se bosta branila, pa naj izvrši kazen. Omenjeni so šestega junija v dopoldanskih urah prišli vasedo poleg ceste v Traškem grabnu. Pripravljeni so bili, da zadano nalogo izvršijo, vendar se gestapovca nista pripehljala. Ko se je zmračilo, je skupina prišla v vas. Mislili so prenočiti na Žirovcem kozolcu. Ker je bilo vreme lepo in toplo, so se odločili, da gredo čez noč v Godeško gmajno. Tam so se počutili bolj varne. Računali so, da bodo akcijo izpeljali naslednji dan.

Šturh je bil po rodu sudetski Nemec. Že pred vojno je bil povezan s peto kolono, a je svoje obveščevalno delo na gestapu znal zelo spretno prikrivati. V Retečah je imel trgovino, zato je imel vse možnosti, da je prišel do podatkov, kakršne je potreboval. Bil je zelo veren (taka je bila tudi njegova družina) ter s tem poskušal zakriti svoje podlo obveščevalno delo. Hodil je vsak dan k maši in vsako nedeljo k obhajilu. Ko je 6. aprila 1941 kapitulirala Jugoslavija in ko je za tem zasedla Gorenjsko nemška vojska (še prej so bili tukaj Italijani), je že deloval gestapo. Le nekaj dni po tem se je pred trgovino Šturh v Retečah ustavil avto, v katerem so bili gestapovci. Šli so v Šturhovo stanovanje in Šturh je oblekel gestapovsko uniformo in šel v službo na gestapo v Škofjo Loko. Od tedaj se s trgovino ni več ukvarjal. In še nekaj se je v družini takorekoč postavilo na glavo. Od tedaj dalje nihče več ni hodil v cerkev, njihova vera je čez noč usahnila.

Nekateri pa so še vedno mislili, da jim bo Šturh pomagal, če ga prosijo za svojce, ki jih je gestapo zaprl, jih poslal v Begunje ali v taborišče. Aktivisti Osvobodilne fronte smo ljudem pripovedovali, da je Šturh prav tak gestapovec, kot so vsi drugi, in da od njega ni pričakovati pomoči. Šturh pa je vsakomur obljubljal, da bo storil vse, kar je v njegovi moči.

Franc Jenko, po domače Lipar, z družino je živel v Retečah na mali kmetiji. V prvi svetovni vojni je bil poslan na rusko fronto in prišel v rusko ujetništvo. V oktobrski revoluciji se je boril v vrstah rdečearmejcev. Kasneje se je preko Vladivostoka vrnil domov. O dogodkih, ki jih je doživel v Sovjetski zvezi, je rad pripovedoval v družbi pri kozarcu vina. Hvalil je družbeni red, ki je bil postavljen po revoluciji, pripovedoval o razlastitvi kapitalistov, kako so kmetom razdelili zemljo, ki so jo vzeli graščakom in veleposestnikom, in še o vrsti stvari, ki jih je tam doživel. Zaradi tega je prišel tudi v spor z župnikom v Retečah. Govorili so, da je komunist in da širi komunistične nazore, čeprav s komunistično partijo ni imel nobene zveze. V stari Jugoslaviji je bil vedno pristaš naprednih strank (kolikor so to sploh bile napredne). S klerikalci in podrepniki župnišča se ni nikoli družil. Bil je nasprotnik Hitlerjeve Nemčije, in ko je Hitler napadel Sovjetsko zvezo, je rekel: »Tam si bo pa polomil zobe, poznam ruski narod, tega ne bo nihče premagal.«

Aktivisti Osvobodilne fronte smo z njim navezali tesne stike in ga vključili v delo. Ko so Nemci začeli z izseljevanjem, je bil na seznamu za selitev. Družino so odpeljali v Šentvid, da jo izselijo v Srbijo. Še sedaj ni jasno, zakaj so družino spustili, da se je vrnila na svoj dom. Jenko je bil prepričan, da je v obeh primerih imel prste vmes Šturh, saj je dobro vedel za njegovo politično prepričanje.

Ko se je z družino vrnil domov, smo k njemu prihajali samo v nočnih urah, ker se je bal ponovnih represalij. Bil je ves čas med okupacijo aktivist Osvobodilne Fronte. V letu 1943 pa je postal tudi član KPS. Njegova hiša je oddaljena od Šturhove le dobrih 50 metrov, zato je skozi okno opazoval, kdo vse prihaja k Šturhu, predvsem pa kakšni avtomobili se tam ustavljajo. To nalogo smo mu dali aktivisti Osvobodilne fronte in o tem nas je redno obveščal.

Dne 20. septembra 1941 je bila požgana prva slovenska vas Račica. Pri tem gnusnem dejanju je sodeloval gestapo iz Škofje Loke in tudi Šturh. Ko so zažgali vas, so nekaj ljudi postrelili, druge pa naložili na kamione in jih odpeljali v internacijo. Kolikor živine ni zgorelo, so jo postrelili, prašiče so odvažali z avtomobili za priboljšek. Jenko je tudi za ta dan povedal, kako so prihajali in odhajali gestapovci od Šturha. Šturh je večkrat skušal dobiti zvezo s partizani. Nekatere aktiviste je tudi obveščal o ukrepih, ki jih je nameraval storiti gestapo. Pošiljal je tudi poročila, kako so se zadržali pri zaslišanju ujeti partizani. Tako se je skušal opravičiti, ko je pri sebi začel ugotavljati, da je zlom Hitlerjeve Nemčije neizbežen.

Ob razpadu Italije, ko so Nemci zasedli Ljubljansko pokrajino, je bil Šturh skupaj z drugimi gestapovci poslan v Ljubljano, opravljat svoje podlo delo. Kaj je tam počenjal, nismo mogli ugotoviti. Vse pa kaže, da je začel dvomiti o zmagi Nemčije in začel iskati poti, da bi se izvil iz situacije, v katero je zabredel. Po

nekaterih izjavah posameznikov (ki pa niso preverjene) je navezal stike s plavogardo, da bi jim dal na voljo določene podatke in se tako rehabilitiral. Gestapo pa mu je prišel na sled in je bil po pripovedovanju aretiran skupaj z vodilnimi plavogardisti v Ljubljani. Odpeljan je bil v taborišče Dachau in je tam preminul.

Po osvoboditvi, če se ne motim, je leta 1948 češkoslovaško poslaništvo iz Beograda poslalo Krajevnemu odboru v Retečah pismo, v katerem je prikazovalo, kako je Šturh pomagal Osvobodilnemu gibanju v Jugoslaviji in kako je pomagal partizanom. Prosilo je za potrditev navedenih podatkov oziroma dopolnitev le-teh. Iz pisma je bilo jasno razvidno, da nekateri hočejo na ta način prikriti delo Šturha kot gestapovca. V odgovoru na pismo so družbeno politične organizacije povedale resnico o njegovem zadržanju med okupacijo in ovrgle navedbe v pismu ter tako obvestile poslaništvo, kaj je Šturh delal med NOB.

Ivan Franko-Zrinski, prvoborec in udeleženec dražgotske bitke — padel 7. junija 1943 v Godeški gmajni

V jutranjih urah v noči od šestega na sedmi junij so nemški vojaki imeli vežbe iz smeri Reteč skozi godeško gmajno. Naleteli so na skupino petih partizanov ki so še spali stisnjeni skupaj. Ko so jih prebudili, se takoj niso niti zavedeli, kaj se dogaja. Hitro so jih obkolili in nato odpeljali proti vasi. Ker niso bili uklenjeni, hodili so v gruči, so se zgovorili za pobeg. Hkrati so skočili narazen in začeli bežati. Černetiča, Kebra in Longa so hitro ujeli. Luskovec in Franko pa sta bežala v drugo smer in se hitro oddaljevala. Za njima so močno streljali, vendar, ker so imeli manevrsko municijo, zanju to ni bilo nevarno. Še naprej so ju zasledovali in Franka dohiteli in ga s puškinimi kopiti pobili na tla. Luskovec pa je bil pravi atlet in se mu je posrečilo pobegniti. Kasneje je pripovedoval, kako je bežal po polju v smeri Mavčič, in so za njim streljali z mitraljezom. Razumljivo je, da ga niso zadeli z manevrskimi naboji.

Sele po teh dogodkih so nemški oficirji obvestili gestapo v Škofji Loki, da so ujeli bandite. Sredi dopoldneva so se pripeljali gestapovci in začeli ukrepati. Na cesti so zajeli Janeza Ranta (Matičkovega) iz Reteč, ko je s konjem in gnojnim košem šel po premog na Trato. Moral je z njimi na kraj, kjer so pobili Ivana Franka. Naložili so ga v gnojni koš in ga pripeljali v vas. Tu so ga kazali ljudem in pripeljali tudi njegovo sestro Slavko, ki si ga je morala ogledati. Imel je razbito lobanjo nad desnim očesom. Slavka, (poro-

čena Bračič) pravi, da je bil pobit s puškinim kopitom in ne ustreljen. (Zadnji-krat mi je to zatrjevala še 25. 1. 1982 na svojem domu v Stražišču. Trojar-jeva 42.)

Temu tragičnemu dogodku je botrovalo usodno naključje, ne pa izdajstvo. Obračun pa je izviral iz premajhne razsodnosti, morda pa je bilo vmes tudi osebno obračunavanje. Bili smo v veliki negotovosti, kaj se lahko zgodi in kako bo gestapo ukrepal, ker so bili štirje partizani z Godešiča. Še isti večer smo se sestali in o tem razgovarjali. Nismo vedeli, koliko tisti partizani, ki so jih ujeli žive, vedo o organizaciji OF v vasi in kaj bodo povedali. Nobeden izmed njih ni bil član vaškega odbora, vendar to ni bilo jamstvo, da niso razmer v vasi več ali manj poznali. Sklenili smo, da moramo biti zelo pre-vidni, in če bo treba, bomo šli v ilegalo.

Zadovoljni smo bili, da je vsaj Francu Luskovcu-Cvetu uspelo pobegniti. Tedaj je delal skupaj s Frankom v rajonskem odboru OF, zato mu je bila v celoti poznana organizacija OF v vasi. Namesto Franka je bil tedaj postavljen za rajonskega sekretarja OF Franc-Cveto Luskovec. V tem času je bil tudi že ustanovljen rajonski komite KPS Škofja Loka, katerega sekretar je bil Jože Kavčič-Jernač.

Tretjega julija 1943 sem odšel v partizane hkrati z Antonom Bobnarjem, Janezom Križajem in železničarjem Virantom, ki je stanoval v železniški čuvajnici na Godešiču. Razporejen sem bil v drugo Loško četo Gorenjskega odreda, ki je bila ta čas v Hrastnici, kasneje pa se je prestavila pod Osoje. V tistih dneh so partizani izvedli obširno mobilizacijo od Medvod do Škofje Loke. Ustanovljeni sta bili še dve četi. Prva je bila za Homom, druga pod Osojami in tretja v Hrastnici. Druga četa je imela tedaj več kot osemdeset borcev, toda polovica njih ni imela orožja.

Nekako sredi julija 1943 je obveščevalna služba s terena sporočila, da bo določenega dne kamion peljal od trgovca Deisingerja v Poljane hrano. Komanda čete se je takoj odločila, da gremo na poljansko cesto v zasedo z namenom, da napademo kamion in odnesemo hrano. Začeli so zbirati pro- stovoljce, ki so imeli puške. Javil sem se in še štirje drugi. Naša četa je tedaj taborila pod Osojami. Iz Medvoške čete je prišlo k nam pet tovarišev, ki so imeli s seboj mitraljez. Naj povem, da je bil to takrat edini mitraljez, ki so ga imele vse tri čete. Tako smo skupaj odšli v Hrastnico, kjer je taborila tretja četa. Ko smo prišli v četo, je mesar ravno razsekal velikega prašiča, kuhar pa je pekel pečenko in cvrl mast. Tudi iz te čete se nam je pridružilo nekaj tovarišev. Nato smo odšli na poljansko cesto v zasedo čakati kamion. Kamiona precej dolgo ni bilo. Ko smo že hoteli oditi, smo v daljavi zagledali avto. Ko je pripeljal v bližino, smo ga hoteli napasti, tedaj pa smo za njim zagledali oklopni avto. V zasedi smo bili ob cesti tako rekoč na odprtem pro- storu. Ko se je malo od nas oklopni avto ustavil, smo se začeli umikati. Prej smo šli v zasedo po mostu čez Soro, sedaj smo morali reko prebrestiti. Hitro smo se morali umikati, ker so za nami iz oklopnika začeli streljati z mitra- ljezom, vendar ni bil nihče ranjen. Med tem časom, ko smo bili mi v zasedi, se je zgodilo še nekaj.

Ko smo se na nasprotni strani Sore v hribu zbrali, smo se namenili v tabor tretje čete, od koder smo šli v akcijo. Ko smo prišli tja, je bil tabor prazen. Na tleh smo zagledali šotorsko krilo, puško in velik škaf masti. Vse to smo pobrali in odšli proti drugi četi, ki je bila pod Osojami, ne da bi vedeli,

kaj se je zgodilo. Le slutili smo, da je moralo biti nekaj izrednega. Ko smo prišli v tabor druge čete, je bil tudi ta prazen. Nikjer ni bilo nobene sledi, kam so borci odšli. Razmišljali smo, kam in kod naj gremo, da jih bomo dobili. Odločili smo se, da gremo kar se da previdno proti zgornjemu delu Hrastnice. Kmalu smo naleteli na stražo, ki nas je ustavila, pa smo se kmalu sporazumeli in nas je stražar spustil naprej. Ko smo prišli v tabor in tja prinesli škaf masti, so nam povedali, da je bila tretja četa napadena, da so se vsi srečno umaknili brez žrtev. Napadli so jih »raztrganci« (gestapovska formacija, v kateri so bili naši izdajalci, ki so se pri ljudeh izdajali za partizane, v resnici pa so jih zasledovali in napadali).

Dne 12. 7. 1943 je bila v Davči ustanovljena Prešernova brigada, v katere sestavo sta bili poklicani tudi prva in tretja četa. Druga četa pa se je brigadi nekaj dni kasneje priključila v Žirovskem Vrh. Naslednji dan, ko smo prišli v Žirovski Vrh, sem se pogovarjal z Ljubom Kržišnikom, tedaj je bil komisar Gorenjskega odreda.

Povedal sem mu, kako smo delali na terenu in da bi želel iti na teren kot politični delavec, ker razmere na področju Škofje Loke dobro poznam. Soglašal je s tem in mi rekel, da se lahko po kurirski vezi vrnem na teren. Prosil sem ga, naj mi napiše pismo za sekretarja Kavčiča-Jegorova, da sem poslan na teren kot politični delavec. Pismo mi je napisal in mi izdal še propustnico, da sem iz Žirovskega Vrha na Osovnik potoval po kurirski vezi. Ko sem tovarišem povedal, da se vračam na teren, me je Janez Križaj prosil, naj še za njega uredim, da gre z menoj na teren. Odločil sem se, da grem še enkrat do Kržišnika in ga prosim, da gre še Križaj z menoj na teren. In res mi je še za njega izdal propustnico, da sva lahko skupaj šla po kurirski vezi. Zvečer smo odšli iz Žirovskega Vrha. Z nami je bil tudi Jože Hartman-Španov s Suhe. Dobil je nekaj dni dopusta. To je bilo konec julija, eden ali dva dni pred pričetkom hajke v Žirovskem Vrh.

V jutranjih urah smo prišli nad Stiskarjevo hišo v bližini Močeradnika. Tukaj nas je zapustil kurir, mi pa smo šli vsak na svojo stran. Španov Jože mi je tedaj dejal: »Štefan (moje ilegalno ime), Jaz nisem videl tebe, ti nisi videl mene«. Tedaj sem vedel, da se ne namerava vrniti v partizane in res je bilo tako. Midva z Janezom Križajem, sva ta dan ostala v hribu nad Gostečami. Seveda jesti nisva imela kaj. Proti večeru sva prebredla Soro in se napotila na Godešič h Kebro. Ko sem stopil v kuhinjo, mi je mati vsa prestrašena rekla: »Štefan, ali se boš res javil gestapu.« Bil sem tako presenečen, da nisem mogel takoj odgovoriti, šele čez čas sem izustil: »Mati, kdo je to rekel?« Odgovorila mi je: »Tako govoriš.« Takoj sem posumil, od kod izvirajo govorice. Šele tedaj sem ji rekel, naj se ne boji, da kaj takega ne bom nikdar storil. Verjela mi je, saj je moje delo za OF že prej poznala. Vprašala je, ali sva lačna. Povedala sva ji, da ta dan še nisva ničesar jedla. Odšla sva v spodnje prostore in kmalu nama je prinesla kave in kruha. Tam sva ostala čez noč.

Mogoče uro za tem je mati zopet prišla in mi dala pismo. V njem je pisalo, da se zvečer ob določeni uri moram javiti na Gostečem v gozdu nad Mirtom. Če me ne bo, me bodo likvidirali. — Podpis Cveto. Čas, ki je bil določen za sestanek, je med tem že potekel, zato nisem mogel ničesar ukreniti. Naslednjega dne zjutraj sem prejel drugo pismo z isto vsebino in novo določeno uro za sestanek. Odšel sem na Gosteče in se na določenem kraju srečal s Francem Luskovcem-Cvetom. Cveto se je vedel osorno. Zdelo se mi je, da

sem klican na zaslišanje. Ko sem mu povedal, da me je na teren poslal komisar Gorenjskega odreda Ljubo Kržišnik in da imam pismo za Jegorova, se je nerazpoloženje spremenilo. Zahteval je, naj mu izročim pismo, kar sem odklonil, in povedal sem, da bom pismo poslal sam po kurirski zvezi. To sem naslednji dan tudi storil. Kmalu sem prejel odgovor, da naj delam v rajonskem odboru skupaj s Cvetom. Nekaterim v vasi tedaj ni bilo po volji, da sem prišel na teren kot politični delavec, zato je bila tudi organizirana gonja proti meni, ki tedaj zame ni bila majhna stvar. Lahko bi imela velike posledice. To ni trajalo dolgo in s Cvetom sva začela dobro sodelovati. Povedal mi je, da je že ustanovil v juliju 1943 dva vaška odbora OF, in sicer na Gostečem (Felče Frlic) in v Retečah. Za odbor v Retečah je izbral Matevža Volčiča, Antona Bogataja in Jožeta Jenka. Kasneje sta Bogataj in Jenko postala aktivna belogardista, Volčič pa njihov pristaš. Tako je odbor razpadel. Cvetu tedaj, ko je za Ivanom Frankom postal občinski sekretar rajona III. Škofja Loka, ni bil dovolj seznanjen s politično opredeljenostjo nekaterih ljudi, zato je tudi prišlo do razpada odbora.

Vendar je bil vaški odbor Osvobodilne fronte dokaj aktiven. Zbral je večjo količino hrane, v nočnih urah so raztrosili propagandne listke, razdajal je med ljudi našo literaturo in sporočal radijska poročila, katera smo jim prinašali. Aktivnost pa ni dolgo trajala. Čim bolj se je kazal razredni značaj naše borbe, toliko bolj so postajali pasivni. Začeli so dvomiti v zmago Osvobodilne fronte. Spominjam se, da so spraševali, kdo bo prevzel oblast, ko bo Nemčija propadla. Hoteli so vedeti, kaj mislimo o kralju in londonski vladi. Ko smo jim to obrazložili, so začeli dvomiti o naših stališčih do teh vprašanj. Ko pa je vodstvo Osvobodilne fronte objavilo splošno mobilizacijo vseh moških, ki so sposobni za vojsko in bi morali tudi ti trije tovariši v partizane, se je pokazalo, kam so usmerjeni. Ko smo prišli ponje, so se skrili v cerkev (to sem zvedel šele po vojni), ženam pa so naročili, naj rečejo, da so že odšli v partizane na medvoški teren. Vedeli so, kdaj bomo prišli ponje, ker jih je o tem obvestil Franc Luskavec-Cveto. Po tem dogodku v Retečah nekaj časa vaškega odbora Osvobodilne fronte ni bilo. S težavo smo aktivisti spravili skupaj novi odbor, v katerem so bili: Franc Svoljšak, Franc Jenko in Janez Drnovšek.

V drugi polovici leta 1943 so na terenu nastale povoljne razmere za delo OF zaradi močne aktivnosti partizanskih enot, ki so na vseh koncih napadale Nemce, in tudi na frontah se je Nemcem začelo slabo pisati. Aktivisti na terenu pa smo močno povečali svojo aktivnost.

V tem času so bili v vasi ustanovljeni mladinska organizacija, SKOJ in AFŽ (antifašistična fronta žena). Te organizacije so prevzele nase velik del nalog, ki jih je do tedaj opravljal vaški odbor OF. Posebno aktivni so postali skojevci. Za delo mladine in Skoja na terenu je bil zadolžen aktivist Vinko Hafner-Slavc. Aktivisti smo preko teh organizacij zajeli v delo za OF tako rekoč vso vas. Mladinci in skojevci so pogosto trosili propagandne liste in pisali sovražne parole. Aktivisti smo prinašali radijska poročila, list Slovenski poročevalec in razne brošure. Vse to so mladinci razdelili med ljudi. V jesenskih mesecih 1943 pa so žene napletle mnogo rokavic, kap, šalov in drugega za partizane. Prejo so dobivale iz Loške predilnice. Žene iz vasi, ki so bile tam zaposlene, so bile povezane z OF in tako organizirano odnašale prejo. Prva sekretarka vaškega odbora AFŽ je bila Franca Luskovec, ki je bila

zelo agilna, vendar je kasneje zapustila vrste OF in odšla v Ljubljano z možem, ki ni bil pristaš OF.

Vaški odbor OF je tedaj že postal političen organ v vasi in se ni več toliko ukvarjal z ekonomskimi problemi. Deloval je v tej smeri, da organizacije, ki so začele delati v vasi, zajame v svoje področje in jih tako usmerja pri njihovem delu. Terenski aktivisti smo pomagali, da je do tega sodelovanja prišlo. Naš odbor je bil tedaj močno okrepljen, ker je tretjega julija 1943 odšel v partizane tudi Slavko Krmelj, zato so v decembru leta 1943 pritegnili v odbor še Janeza Aliča.

V drugi polovici leta 1943 (kdaj, se ne spominjam) je v dogovoru z aktivisti četa partizanov vdrla v Loško predilnico, uničila stroje in odnesla jermene od strojev za partizanske čevljarske delavnice. Aktivisti pa smo odnesli večje število bal blaga. Iz tega blaga so kasneje žene z Godešiča naredile nekaj sto srajc za partizane. Delo smo organizirali takole: Mici Krajnik je bila šivilja in je stanovala pri svoji sestri Ani Rant na Godešiču. Z njo smo se dogovorili, da nam je vsak dan ukrojila določeno število srajc, mi smo jih v nočnih urah raznesli ženam v vasi, da so jih sešile. Vsak drugi dan smo pakete srajc po kurirski vezi pošiljali v Prešernovo brigado, ali v kakšno drugo enoto, ki je bila v bližini.

V hišo Matije Ranta smo večkrat zahajali in tam tudi ostali preko noči in čez dan. V hiši so bili majhni otroci in tudi sosedovi so večkrat prihajali, tako da smo morali biti previdni. Nekega dne, ko sva bila z Vinkom Hafnerjem-Slavcem na podstrešju, so naju opazili in začeli kričati, da so zgoraj cigani. Matija se nad tem ni razburjal, ostal je miren kakor vedno. Matija Rant in njegova žena Ana sta bila vedno pripravljena pomagati aktivistom Osvobodilne fronte. Nista se bala, tako da smo jih sami večkrat opozarjali na previdnost predvsem zaradi otrok. Matija je prenašal pošto, ko smo klicali naše aktiviste na zvezo v njegovo stanovanje. Pri njem smo se res varno počutili, saj je bila vsa družina na strani Osvobodilne fronte.

Omeniti moram še nekatere hiše, v katerih smo se aktivisti mnogokrat zadrževali, imeli v njih skrivališča in so nam bila vrata vedno odprta. V prvi vrsti je bila to Kebrova hiša. Povedal sem že, da je bil oktobra leta 1941 v tej hiši ustanovljen vaški odbor OF Godešič, da se je kasneje ta odbor še večkrat sestajal na tem mestu. Od tedaj dalje pa se je pri Kebrovi oglašalo vedno več partizanov. Ko je prišel na teren Ivan Franko, je tu dobil zatočišče. Sem so zahajali prvoborec Drago Vraničar-Fedja in še drugi. Kolikor bolj se je širila organizacija OF, toliko bolj je bila Kebrova hiša povezana z aktivisti. V drugi polovici leta 1943 ni bilo dneva ali noči, da ne bi bilo pri hiši partizana. Tu je bil prehodni center za vse aktiviste, ki so iz okrožja prihajali na teren in odhajali naprej (sedež vseh okrožnih odborov je bil na območju Davče ali Farjega Potoka). Vse to je trajalo do jeseni 1944.

Tako smo 15. decembra 1943 v večernih urah tja pripeljali sekretarko okrožnega odbora AFŽ tovarišico Tončko Vidic in še nekega drugega tovariša iz okrožja. Namenjena sta bila v Smlednik in sta pri Kebrovih skupaj z nami prenočila. Naslednje jutro sta sama odšla proti Smledniku. Na mostu preko Save sta padla v zasedo in so oba ujeli živa. Vidičeva je gestapu izdala vse, kar je vedela. Veliko ljudi je zaradi nje šlo v Begunje. Vedeli smo, da je zadnja noč bila z nami, zato smo samo čakali, kdaj bo na vrsti tudi Kebrova družina. Kebrovi se niso bali, saj niso vedeli, da je prenočila pri njih. Ni jih izdala,

ker verjetno ni prav vedela, kje je bila tisto noč — ali na Godešiču ali v Retečah. Kebrova mati je vedno vsem dala jesti, če smo bili tam čez dan, tudi kosilo. Nikoli ni rekla, da nima, čeravno v družini niso živeli v izobilju. Res je, da smo ji skušali vsaj nekoliko povrniti. Prinašali smo ji meso, sladkor, makarone, včasih še kakšno drugo stvar, gotovo pa ne toliko, kot je nudila. Bila je zelo razgledana ženska. Prečitala je veliko knjig. Vsako jutro je iz veže pogledala skozi lino in dejala: »No komunisti, koliko vas je,« in nato vsem prinesla zajtrk. Ko sem se nekoč razgovarjal z njo o našem boju, sem ji omenil, da po poglavjih na pisalni stroj razmnožujemo VKP(b), in da to delo partijci in skojevci na sestankih študirajo. Prosila me je, naj ji knjigo prinesem, da jo bo prebrala. Rad sem ji ustregel. Ne dolgo po tem mi je knjigo vrnila s pripombo, da jo je že prečitla. Povprašal sem jo, kakšno mnenje ima o knjigi. Odgovorila je: »Ti presneti Rusi!« Kebrove matere se rad spominjam. Zaslužila je veliko družbeno priznanje, pa ga ni dobila.

Partizani so se že od leta 1942 dalje zatekali tudi k Jožetu Svvoljšaku »Kozinu«. Tako so sem hodili Ivan Franko, Drago Vraničar in še nekateri drugi. S Francem Luskovcem-Cvetom sem tja prvič prišel v pozni jeseni 1943. kasneje pa sem se z drugimi aktivisti še večkrat tja zatekel do srede leta 1944. Tudi od Svvoljšakovih nihče od nas ni odšel nikoli lačen.

Aktivisti smo se večkrat sestajali s posameznimi člani vaškega odbora OF, tako z Ludvikom Habjanom, z Janezom Novincem in drugimi. Nekega večera novembra 1943 sva bila z Vinkom Hafnerjem-Slavcem pri Novincu. Opozoril naju je, naj bova previdna, ko prihajava k njemu, zaradi njegovega sosedu fotografa Jožeta Gabra, na katerega se ni zanesel. Gaber je ob razpadu stare Jugoslavije verjel v Hitlerjevo zmago. Obljubila sva mu, da bova to stvar midva uredila in da naj bo brez skrbi. Naslednji večer sva potrkala na vrata Jožeta Gabra. Ko naju je zagledal, je bil presenečen. Takoj sva vstopila in zahtevala, da zaklene vrata. Šli smo v hišo, kjer je bila zbrana vsa družina. Pričela sva govoriti o OF, o partizanski borbi in o tem, da bo Hitler kmalu propadel, da bomo partizani zmagali, zato se morajo vsi ljudje pridružiti OF. S strahom so naju poslušali in komaj čakali, da bi odšla. Midva pa sva dejala,

Prva slika tovariša Tita, ki smo jo leta 1943 dobili aktivisti na terenu — do tedaj Tita nismo poznali

da bova to noč in naslednji dan ostala v hiši. O tem, kje sva, je obveščen okrajni odbor OF, in če se nama kaj zgodi, prevzamejo vso odgovornost nase.

Od tedaj dalje smo začeli k Jožetu Gabru prihajati vse bolj pogosto. Tudi Janez Novinc se ni več bal. Jože je nam povečal in razmnožil Titovo sliko. To je bila prva slika, ki smo jo aktivisti dobili na Gorenjskem. En izvod te slike še sedaj hranim. Na podstrešju je Gaber imel prazno sobo, katero je dal nam na voljo. V njej smo v malem organizirali pravo partizansko tehniko. Napisali smo na tisoče propagandnih lističev, ki jih je mladina trosila po vaseh in tudi po Škofji Loki. Na pisalni stroj smo v osmih izvodih po poglavjih razmnoževali VKP(b) in ga delili skojevskim in partijskim organizacijam kot študijski material. Tudi radijska poročila, katera smo dobivali v manjšem številu skupaj z drugo literaturo, smo razmnoževali in delili med ljudi. V ta prostor nismo vodili drugih partizanov, zato ga je poznalo le malo terenskih aktivistov.

Gabrova družina je v tej hiši (pri starem Lovričku) stanovala in živela od dohodkov očeta fotografa, ki dostikrat niso zadoščali za preživljanje družine. Tega smo se zavedali in zato prinašali hrano, kolikor so jo potrebovali za nas. Gospodinja je povedala, ko je hrane zmanjkalo, in smo zopet nabavili toliko, da smo lahko vsi jedli. V tej sobi se nismo čutili varne, ker se nismo mogli nikamor umakniti. Sklenili smo, da zgradimo bunker. Vhod vanj je bil ob dimniku skozi majhen črn prostor za sušenje mesa (mesnak). Tu je bila v steni majhna odprtina, za katero smo zgradili bunker. Vrata so se tesno zapirala, bila so prevlečena s sajami, tako, da vhoda ni bilo videti.

V letu 1942, posebno pa še v letu 1943, je zelo važno vlogo na terenu opravljal Varnostno obveščevalna služba (VOS). V vasi smo organizirali obveščevalni center, ki je bil povezan z varnostno obveščevalno službo. To vezo je vzdrževala Nežka Luskovec. Iz centra smo aktivisti dobivali podatke o ljudeh, ki so sodelovali z okupatorjem in so nam bili nevarni. Prek te zveze so potovali najbolj zaupni ljudje iz okrožja Škofje Loke proti Kamniku in naprej na Štajersko. Nežka je dostikrat sama spremljala te tovariše in se izpostavljala nevarnosti, da sama pade v kremplje gestapa.

Vrbanova hiša je bila center, kamor so se stekale niti vseh obveščevalnih služb. Tu je bila tudi najbolj zanesljiva kurirska pot za prihod z Gorenjskega na Štajersko in obratno. Zaradi tako obširnega ilegalnega dela je Nežka Luskovec morala v letu 1944 v partizane, kajti pretila ji je nevarnost, da jo odkrije gestapo. Kasneje je bila poslana v partijski tečaj v Cerkno, ki so ga zaradi izdaje napadli Nemci. Po srečnem naključju je Nežka ostala živa. Tudi Vrbanova mati, čeprav je bila že stara, je dostikrat opravljala kurirske posle, posebno še potem, ko je Nežka odšla v partizane.

Janez Križnar (Matičkov) je bil v službi pri železnici v Ljubljani. Opravljal je službo motorovodje in zato imel dovoljenje za prehod meje. Še večkrat pa je po ilegalnem kanalu, ki so ga organizirali železničarji, prestopil mejo. V Ljubljani je bil tesno povezan z aktivisti OF pri železnici. Z njim sem osebno navezal stike že v poletju leta 1942. Kasneje, ko sem odšel v partizane, sem ga močno zavezal v obveščevalni službi. Ker pri nas ni bilo mogoče dobiti specialnih vojaških kart, ki so jih potrebovale naše partizanske edinice, je dobil nalogo, da prinese te karte iz Ljubljane. Prinesel je več izvodov specialk za področje Gorenjske in Primorske. Ko je bila minirana železniška proga nasproti Godešiča, nas je obvestil, da bo do določenega dne prišli progo poprav-

ljat progovni delavci iz Ljubljane, ki bodo s seboj pripeljali večje količine cigaret z namenom, da bi jih zamenjali za hrano. Takoj smo organizirali akcijo, delavce sredi dneva na progi obkolili in jim odvzeli ves tobak. Bilo ga je kar precej. Delavci so bili zelo iznenadeni, pa so nam tobak kar skupaj nosili. Ko smo odhajali, so za nami vpili: »Zdravo, partizani!« Ves tobak smo poslali v brigado.

V Ljubljani je bilo tedaj nekaj ljudi iz vasi in tudi iz širšega območja takratnega okrajnega odbora OF Škofja Loka. Zvedeti smo morali, kako so politično opredeljeni, ali sodelujejo z OF ali so njeni nasprotniki. Kmalu smo dobili izčrpne podatke za vse, kar smo zahtevali. Zbral jih je Janez Križnar.

Janez Krajnik (Hrastnik) je imel v Ljubljani dva sinova in hčer. O njih smo tedaj zvedeli, da niso simpatizerji OF in da se družijo s pripadniki bele garde. Krajnik je pri nas sodeloval z aktivisti OF, zato smo se večkrat oglašali pri njem. Nekega večera, bilo je to v pozni jeseni leta 1943, sva se s Cvetom oglasila pri njih. Janezova žena Tona je zunaj na dvorišču obrezovala repo in korenje. Cveto se je pogovarjal z Janezom v veži, jaz pa sem se pogovarjal z njegovo ženo zunaj. Vprašala me je, kdaj bo konec vojne. Odgovoril sem ji, da vojske še ne bo tako kmalu konec, da ima Hitler še močno vojsko in da se bo branil do zadnjih moči. Tona pa je dejala: »Bo, ja, čez dva meseca bo vojske konec, saj je Marija rekla!« Razumljivo, da temu nisem ugovarjal. Od tedaj dalje pa z njimi nismo imeli več stikov. O tem, da nekateri ljudje iz vasi v Ljubljani sodelujejo z belo gardo, smo obvestili tudi vaški odbor OF.

Na občini Škofja Loka je bil zaposlen kot sluga Jože Krajnik (Dolinar). Od njega smo dobivali vse podatke, ki smo jih potrebovali. Obveščal nas je o vsem, kar se je dogajalo na občini. Tam so bili v službi nekateri naši ljudje, ki so bili povezani z OF. Od njih je Jože dobival živilske nakaznice in jih prinašal aktivistom. Tako smo prišli do hrane iz zalog okupatorja. Jože Krajnik je bil tudi zanesljiva zveza s člani OF v samem mestu tedaj, ko so druge zveze odpovedale.

V novembru mesecu 1943 sem postal član okrajnega komiteja KPS Škofja Loka. Sprejel sem nove naloge. Na terenu smo ustanavljali partijske organizacije, sprejemali smo nove člane v partijo predvsem iz vrst Skoja in tudi druge aktivne člane OF. Politično delo na terenu se je okrepilo, OF je bila v ofenzivi. Terenski aktivisti smo se neovirano gibali po terenu. Nemci so se umaknili v svoje postojanke in le redko pošiljali patrulje na teren. Tako je bilo do spomladi leta 1944, nato pa so se začele razmere slabšati. Po Gorenjskem so začeli ustanavljati domobranske postojanke. Sredi leta 1944 je bila domobranska postojanka ustanovljena tudi v Škofji Loki. Med domobranci je bilo največ domačinov, ki so poznali ljudi in razmere na terenu. Tudi nekaj partizanov je dezertiralo in se prijavilo k domobrancem. Ti so bili še najbolj nevarni organizaciji OF na terenu. Iz Ljubljane so pričeli prihajati ljudje, ki so tam aktivno sodelovali z domobranci ali so bili celo med organizatorji. Zato so nekateri v vasi začeli podpirati domobrance, predvsem tisti, ki še do tedaj niso sodelovali z OF. Vse to je vneslo med člane OF strah in malodušje. Prvega marca 1944 je gestapo aretiral Ludvika Habjana in Franca Lukančiča. Prvi je bil predsednik, drugi pa član vaškega odbora OF. Lukančič je bil kmalu iz Begunj izpuščen, Habjan pa je bil poslan v Mauthausen in je tam 28. januarja 1945 umrl.

Delo odbora je za nekaj časa popolnoma zastalo. Šele maja 1944 nam je uspelo zbrati člane odbora za skupni sestanek. Na tem sestanku smo namesto Ludvika Habjana izbrali za predsednika odbora Janeza Novinca. Delo odbora je sicer zopet oživel, razmere na terenu pa so njegovo aktivnost močno omejevale. Tako je bilo vse do osvoboditve. Vaški odbor OF pa se je tedaj preimenoval v »Krajevni narodno osvobodilni odbor Godešič«. Pod ta odbor je spadal tudi zaselek Lipica. Krajevni NOO je še naprej vodil Janez Novinc, ki je tako postal prvi predsednik krajevnje ljudske oblasti v vasi.

Naša obveščevalna služba in tudi skojevci iz Reteč so nas večkrat obvestili, da imajo v hiši »medica« nasproti trgovine Šturh, kjer je stanoval Nemec Irgenz, zaposlen v tovarni v Kranju kot delovodja, veliko sanitetnega materiala, obvez in zdravil. Tega materiala je v partizanih zelo primanjkovalo, zato sva se z Vinkom Hafnerjem-Slavcem, odločila, da greva po ta material. Aprila 1944 sva bila v bunkerju pri Jožetu Gabru. Od tu sva okoli dveh popoldne odšla proti »Jekcu« čez železniško progo v gozd in se po gozdu približala hiši. Med potjo sva se dogovorila, da bom prvi šel do glavnih vrat, on pa me bo zadalj zavaroval. Če bodo vrata odprta, bo takoj stopil za menoj, da bova oba hkrati v hiši. Glavna vrata so bila odprta, notranja pa zaklenjena. Ko sem potrkal, je prišla pred vrata služkinja. Rekel sem ji, da sem s pošte za gospoda prinesel brzojavko in mi mora podpisati. Odgovorila mi je, da ji je gospod naročil, da ne sme nobenemu odpreti. Nisem je mogel pregovoriti, da bi mi odprla vrata. Tedaj sem udaril s pištolo po steklu v vratih, da se je zdrobilo in od znotraj sem odprl vrata. Dekle je zakričalo in se skrilo v sosednjo sobo za vrata. Potolazila sva jo, naj se ne boji, le pove naj, kje imajo shranjen sanitetni material. Odgovorila je, kaj pa je to sanitetni material. Ko sva ji povedala, da so to obveze in razna zdravila, ni ničesar vedela. Skupaj smo po predalih iskali obveze in zdravila. Ko smo že vse obrnili in ničesar našli, smo odšli še v zgornje prostore. Tam je bil velik radioaparatus, ki sva ga stlačila v veliko vrečo in v predalu velik daljnogled. Oboje sva odnesla. Tako smo se vsi trije vrnili v spodnje prostore. Slavec je povezoval vrečo, v kateri je bil radio, jaz pa sem v sobi brskal po predalih. Kar zaslišim streljanje, odprem vrata in vidim, da Slavec strelja skozi vežna vrata na dvorišče. Neka ženska ga drži čez roke. Potegnem pištolo in ustrelim v strop. Ko me ženska opazi, spusti Slavca in s krikom zbeži v kuhinjo. Pogledal sem skozi vrata in videl, da se zunaj nekdo izmika strelom ter v žepu išče pištolo. Takoj sem začel streljati nanj. Mož se je umikal z dvorišča in bežal proti Janževemu Jošku, med begom je klical na pomoč. Vzela sva vrečo in odšla. Še zunaj sva streljala za njim. Gestapu v Škofji Loki pa je Nemec prijavil, da so mu banditi odnesli tudi obleko in 15.000 mark, kar pa ni bilo res. V Godeški gmajni sva počakala, da se je stemnilo, in se nato vrnila v bunker pri Gabru. Že naslednji dan smo poslušali radijske vesti tujih radijskih postaj, jih prepisovali in širili med ljudi.

Dne 18. marca 1944 je zaradi izdajstva padel sekretar Okrajnega komiteja KPS za Škofjo Loko tovariš Peter Kavčič-Jegorov. Za njim je prevzel za kratek čas mesto sekretarja, če se prav spominjam, Janko Sink-Runo. Konec aprila pa sem bil za sekretarja imenovan jaz. Voditi sem moral partijsko organizacijo v silno zapletenih pogojih. Direktive Okrožnega komiteja KPS so bile vse bolj zahtevne. Šli smo v politično ofenzivo proti belogardistični propagandi in organizirali sabotaže na objektih, kjer so bile ali bi lahko

nastale domobranske postojanke. Za te naloge smo bili odgovorni komunisti in lotili smo se jih z vso odgovornostjo. Naredili smo načrt za miniranje domobranske postojanke v Škofji Loki in železniške postaje. Imeli smo okrog 15 kg razstreliva »plastik«. Najprej smo nameravali minirati domobransko postojanko v Škofji Loki, za kar je bil določen skojevcevec Pavle Šink iz Puštala. Ogledal si je dostop do postojanke od zadnje strani nasproti klavnice, kamor bi položili razstrelivo, in naslednji dan povedal, da bo nalogo izvršil. Nekaj dni kasneje sem mu v aktovko pripravil 6—8 kg »plastika« in vanj popoldne ob dveh nad Gostecim, kamor je prišel na vozo, stisnil detonator (angleška pilula), tempiran tako, da bi mina eksplodirala zvečer ob desetih. To sem mu povedal. Naročil sem Šinku, da mora do tedaj mina biti na določenem kraju. Fant je dal aktovko na kolo in se odpeljal domov. Doma je aktovko skril v skedenj in gnal kravo na pašo. Tudi staršev tedaj ni bilo doma. Okoli 17. ali 18. ure popoldne pa je v skednju mina eksplodirala in skedenj dobesedno raznesla. Tako akcija ni uspela. Menim, da je mina predčasno eksplodirala zato, ker je Šink peljal mino na kolesu po slabi makadamski cesti. Pilula se je v mini tresla in je kislina hitreje prežrla tanko nit in povzročila eksplozijo. Domobranci v postojanki so slutili, da je bila eksplozija namenjena njim. Ogradili so prostor za postojanko z gosto bodečo žico. Pavleta Šinka so zasliševali, vendar se je delal nevednega in kmalu za tem odšel v partizane.

Začeli smo pripravljati akcijo za miniranje železniške postaje Škofja Loka. Bili smo bolj previdni. Za akcijo smo se dogovorili s tovarišico Zdenko (ilegalno ime). Zaposlena je bila v tovarni Šešir in je bila skojevka. Sedaj poročena Marija Kočar stanuje v Fabianijevi 13 v Ljubljani. Tudi zanjo sem osebno pripravil v aktovko prav toliko razstreliva »plastik« kot v prvo, vložil pilulo in jo stisnil. Zdenki sem naročil, da mora aktovko do večera odložiti na kolikor mogoče skritem kraju znotraj postaje, da aktovke ne sme prevažati na kolesu, zato naj počaka na Gostecem, da se zmrači, in naj gre peš na postajo. Kasneje je tovarišica pripovedovala, da je na postajo prišla brez zapletov, da je aktovko odložila ob steno prostora, za katerim so bili nemški vojaki, ki so patroljirali na progi Škofja Loka—Medvode in Žabnica. V večernih urah smo nekaj sto metrov izpod železniške postaje minirali železniško progo. Ob močni detonaciji so Nemci leteli gledat, kaj se dogaja. V tem trenutku pa je na postaji eksplodirala nastavljena mina, močno porušila postajo ranjen pa je bil samo en nemški vojak.

V aprilu mesecu 1944 so bile tudi nekatere kadrovske spremembe. Odpoklican je bil sekretar Okrajnega odbora OF Škofja Loka tovariš Franc Luskovec-Cveto. Na njegovo mesto je bil imenovan tovariš Pavel Svetel-Hrastič, doma iz Senčurja pri Kranju. Cvetova razrešitev je bila povezana z direktivo partije, da se vodilni kader v partizanskih enotah okrepi z aktivisti s terena.

Iz Okrožne varnostne obveščevalne službe je na Okrajni komitet prišel njihov predstavnik in se sestal z menoj in sekretarjem okrajnega odbora OF tovarišem Hrastičem. Na zaupnem sestanku je povedal, da ima VOS zanesljive podatke, da domobranci iz Škofje Loke nameravajo ustanoviti postojanko v Retečah. Hotel je vedeti, kje bi se lahko naselili. Povedala sva mu za objekte, v katerih bi se utegnili naseliti: šola, kulturni dom in župnišče. Zanimalo ga je, ali so ti objekti zasedeni in kdo stanuje v njih ter še nekaj manj pomembnih stvari. Kasneje nas je okrožna VOS obvestila, da bo na naš

teren prišla četa partizanov, da moramo z njimi takoj dobiti zvezo in jim pomagati pri nalogah, ki jih imajo. Četa je morala uničiti objekte v Retečah, v katere bi se lahko vselili domobranci, zato so jih požgali.

Okrajni komite KPS je v juliju ali avgustu leta 1944 dobil nalogo, da za vse člane izpolni anketne liste s polnimi imeni, rojstnimi podatki, krajem bivanja, od kdaj je član KPS in še z vrsto drugih podatkov. To je bilo precej obširno in težavno delo. Kolikor se spominjam, je tedaj na območju, ki je spadalo pod Okrajni komite KPS Škofja Loka, bilo več kot sto članov. Anketne liste smo izpolnjevali trije: Valentin Hafner-Žane, Valentin Završnik-Zdravko in jaz. Težava pri izpolnjevanju ankete je bila v tem, da mnogo članov partije ni hotelo, da v anketo vpišemo njihovo pravo ime, bivališče in rojstne podatke. Zato se je delo tako zavleklo, da smo anketo končali šele sredi oktobra in jo pripravili, da jo po kurirski vezi pošljemo na Okrožni komite KPS. Anketa bi bila skoraj usodna za vse člane partije.

Stiriindvajsetega oktobra leta 1944 je bila napadena Okrajna gospodarska komisija. Svoj sedež (bunker) je imela v grapi pod Stiskarjem. Napadli so jo sredi dopoldneva domobranci iz postojanke Škofja Loka. Nekatere okoliščine, ki so se razjasnile šele v zadnjem času, kažejo, da je bila vmes izdaja. O tem takole pripoveduje Poldka Nastran iz Puštalca: *Tistega dne sem šla na sestanek Skoja v smeri Hrastnice. Ker nisem poznala poti, sem zahtevala, da gre z menoj Franc Gaber, sekretar Okrajnega komiteja Skoja. Po dolgem prigovarjanju je pristal in sva odšla skupaj na sestanek. Že med potjo mi je govoril, da se bo moral takoj vrniti, češ da ima še druge sestanke. Vedela sem, da to ni res. Vztrajala sem, da bova skupaj na sestanku in se skupaj vrnila. Bil je ves čas izredno nestrpen, tudi tedaj, ko sva se vračala. Med tem časom, ko sva bila odsotna, pa je bil napaden bunker. Ko sem kasneje o tem razmišljala, sem bila prepričana, da je F. Gaber bil ta dan v dogovoru z domobranci, da jih na določenem mestu počaka in se jim preda, češ da so ga ujeli. Zato ni hotel z menoj na sestanek. Domobrancem se je nato sam javil. Vedeli smo, da ga doma, posebej njegova sestra, silijo naj se javi domobrancem. O tem je nam sam pripovedoval in zatrjeval, da tega ne bo storil.*

Danes po tolikih letih, moram priznati, da smo bili nekoliko naivni, ko smo Gabru verjeli, ko je povedal, kako ga doma silijo, naj se javi domobrancem, čeprav je trdil, da tega ne bo storil. Že sami smo prej ugotovili, da so se nas pri Mirtu začeli izogibati, posebno nedostopna je postala njegova sestra. Od tedaj dalje, ko se je Franc Gaber javil domobrancem, smo vsak stik z Mirtovimi prekinili.

Ker tedaj domobranci Gabra na določenem kraju niso našli, so se spustili v grapo proti bunkerju in ga od treh strani obklopi. V bunkerju so bili: Tone Čadež, Anica Uhan, Matevž Frlic, Ivan Lukančič, Kocjan Jenko, Jože Križnar in Janko Sink. Pri napadu na bunker je Tone Čadež z brzostrelko streljal na domobrance. Na vratih bunkerja so mu z mitraljezom odbili roko, vendar je bil še toliko pri moči, da je skušal pobegniti. Toda v grapi ob potoku je omagal in obležal. Tudi drugi so zbežali iz bunkerja, vendar so Jenka, Križnarja in Sinka ujeli. Ušli po so Anica Uhan, Matevž Frlic in Ivan Lukančič, vendar sta se tudi zadnja dva malo kasneje javila domobrancem. Ko smo kasneje prišli do ubitega Antona Čadeža, smo ugotovili, da so mu v glavo in v vrat dali še enajst streliv.

Sedež Okrajnega komiteja KPS Škofja Loka je bil tedaj nad Gostečami. Po napadu na bunker Okrajne gospodarske komisije sta se k nam zatekli tudi Poldka Nastran in Anica Uhan. Že pred napadom na bunker sem sklical sestanek Okrajnega komiteta KPS za 28. ali 29. oktober, točnega datuma se ne spominjam. V bunkerju smo bili Valentin Završnik-Zdravko, Mara Hribar-Anja, Poldka Nastran, Anica Uhan, Vinko Hafner-Slavc, Janez Bertoncely in jaz. Ta dogodek nas je opozoril, da moramo biti zelo previdni. Zato smo takoj sklenili, da zapustimo bunker in se umaknemo v hrib v bližino Drage. Tiste dni je neprestano močno deževalo, za šotor pa smo imeli dve rdeči barhantovi rjuhi, pod šotorom nas je bilo sedem. Rjuhi sta seveda puščali in smo bili do kože premočeni in tudi hladno je bilo tiste jesenske dni. V nahrbtniku sem imel shranjene anketne liste članov partije in skrbno pazil nanje, da se ne bi zmočili. Ker je bila tedaj prekinjena tudi kurirska veza, anketnih listov nisem mogel poslati naprej.

Odločili smo se, da se bomo v večernih urah, ko bo nastala trdna tema, vrnili v bunker, da bi nekaj pojedli, predvsem pa, da bi zakurili in se vsaj za silo ogreli in posušili. Tako smo delali tri ali štiri noči. Iz bunkerja pod šotor smo se vsako jutro odpravili v zgodnjih jutranjih urah še v popolni temi. Neke noči, ne vem, ali je bilo to v noči od 28. na 29. ali naslednjo noč oktobra leta 1944, pa se je zgodilo najhujše. Okoli dveh po polnoči smo bili napadeni v bunkerju. Bili smo izdani. Že prej sem povedal, da so domobranci pri napadu na sedež Okrajne gospodarske komisije ujeli trojico. Dva izmed njih so že naslednji dan izročili gestapu. Poslali so ju v taborišče in sta se šele po osvoboditvi vrnila domov.

Po tem dogodku so domobranci zaradi izdajstva v usodni noči vdrli najprej v hišo Jožeta Gabra na Godešiču, kjer je stanoval (tu je bila nekdanja gostilna pri »Lovričku«), in zahtevali, da pove, kje je bunker v hiši in če so v njem banditi. Gaber je pokazal, kje je bunker, vendar v njem ni bilo nikogar. Po osvoboditvi so borci in aktivisti, ki so tedaj delali na terenu, menili, da je bunker izdal Jože Križnar, kar pa ni bilo res. Križnar ni vedel, da je pri Gabrovih bunker, niti da se aktivisti shajamo pri njem. Tedaj, ko je odšel v partizane, je prišel iz Ljubljane. Odpeljali smo ga v nočnih urah naravnost v bunker Okrajnega komiteja, takoj naslednji dan pa je bil poslan na sedež Okrajne gospodarske komisije. V bunkerju so našli dva zavitka, v katerih so bile rokavice, jopice in nogavice, katere so napletle žene z Godešiča za partizane. Ne vem, ali so ta zavitka odnesli ali so ju pustili. Vzeli pa so radio aparat in se potem v postojanki prepirali med seboj, kdo ga bo imel. Po vseh prepirih pa jim je radio vzel gestapo. To kaže, komu so bili domobranci podrejeni in za koga so se borili, pa če so to hoteli ali ne.

To noč so domobranci odpeljali Jožeta Gabra in ga izročili gestapu. Na zaslišanju je bil tako pretepen, da so ga poslali v bolnico na Golnik. Iz bolnice je ušel in se nekaj časa skrival pred domobranci in gestapom, nato pa odšel v partizane. Hči Francka pa je takoj odšla v partizane, ker ji je grozila aretacija. Mati in hči Nada sta odšli od doma in bili nekaj časa na Gostečem na »Pstoti« pri sorodnikih. V marcu leta 1945 pa so tudi Nado aretirali domobranci in zaprli v Škofji Loki. Ko so svoje delo opravili v Gabrovi hiši, jih je izdajalec peljal skozi Gosteče in jih pripeljal prav pred naš bunker.

Kot sem že omenil je bil sklican za tisti dan sestanek Okrožnega komiteja KPS. Vsi člani smo bili že zbrani, manjkal je le Valentin Hafner-Žane, ki

je delal na sektorju Stara Loka—Križna gora. Pričakovali smo, da bo prišel ponoči ali zgodaj zjutraj. V bunkerju je bil to noč z nami tudi Alojz Malovrh — mlajši. Bil je obveščevalec v Loškem odredu. Zelo utrujen, se je vlegel kar na gola tla in v trenutku zaspal. Ponoči, okrog dveh je odšel iz bunkerja Valentin Završnik-Zdravko. Takoj za njim je šla tudi Mara Hribar-Anja. Ležal sem na spodnjem pogradu, sezut in brez bluze — ta se mi je v bližini sušila. Obleko in čevlje so sušili tudi drugi, že tretji ali četrti dan smo bili do kože premočeni. Anketne liste v nahrbtniku pa sem zvečer porinil pod pograd. Naenkrat zaslišim, da je Zdravko dejal Anji: »Prinesi mi Štefanovo brzostrelko!« Imel sem jo ob zglavju, prijel sem jo in jo že med vrati dal Anji. Začel sem iskati škornje, da bi jih ubul, pa jih nisem našel. Tedaj pa sem zaslišal, ko je Zdravko zavpil »Stoj!« in spustil rafal iz brzostrelke. Takrat so iz bližine začeli streljati z mitraljezom, brzostrelkami in metati bombe. Bunker je bil dobro zamaskiran, zato domobranci niso streljali na bunker, ampak izpod njega. Vsi, ki so prvi planili iz bunkerja, so se umikali po drči prav v to smer. K sreči ni bilo večjih žrtev. Le Anica Uhan je bila ranjena v koleno. V bunkerju nas je bilo tedaj šest, Zdravko in Anja sta bila že zunaj in vsi naenkrat smo navalili na vrata. Z Vinkom Hafnerjem-Slavcem sva se ulegla na tla, ko so se vrata izpraznila, sva še midva planila iz bunkerja. Umikala sva se povprek hriba, vendar sva nehote prišla v grapo. To jutro je bilo zelo hladno s slano, midva pa oba bosa in brez bluz. V nasprotnem hribu je imel puškarsko delavnico Drago Vraničar-Fedja. Napotila sva se k njemu, saj sva vedela, kje je njegov bunker. Ko sva prišla tja, so bili vsi prestrašeni, vprašali so, kaj se je zgodilo. Povedala sva, da smo bili napadeni in da smo vsi ušli iz bunkerja. Fedja je tedaj začel iskati čevlje in res dobil nekaj starih in nama jih ponudil. Čevlji so bili za naju premajhni in jih nisva mogla obuti. Prinesli so stare cunje, da sva noge zavezala vanje. Nato smo sklenili, da se vsi skupaj takoj umaknemo tudi iz tega bunkerja. Šli smo v hrib nad vasjo Pungert in tam počakali, da se je zdanilo. Tedaj smo zakurili ogenj, da smo se vsi prezeblji vsaj nekoliko ogreli. Ko smo se umikali nad Pungert, smo videli, da je začel goreti bunker, v katerem smo bili malo prej napadeni.

Vedno sem mislil, da sva Slave in jaz zadnja zapustila bunker, vendar ni bilo tako. Zadnji je pobegnil iz bunkerja Alojz Malovrh. Ta je vse te dogodke, ki so se odvijali pred napadom, prespal. Iz bunkerja je ušel šele tedaj, ko so bili domobranci že na vratih. Že v dopoldanskih urah smo se vsi zbrali v hribu tik nad Gostečim. Večina nas je bilo golih in bosih. Srečni smo bili, ko smo ugotovili, da smo vsi zbrani in da niso nikogar ujeli. Organizirali smo, da je bil dr. Homan iz Škofje Loke obveščen, naj pride obvezat ranjeno partizanko na Gosteče. In res je bil v dobri uri pri nas. Obvezal je Anico Uhan, ki je bila ranjena v koleno. Vest, da smo bili ponoči napadeni, se je hitro razširila. Aktivisti OF so takoj ukrenili vse potrebno, da smo dobili obleko in čevlje. Tudi s hrano so nas takoj oskrbeli. Že naslednji dan dopoldne sem dobil nove škornje, tako dobra je bila organizacija na terenu.

Nisem se mogel pomiriti. V meni je kljuvalo, nisem mogel ne jesti ne spati. Bil sem popolnoma razdvojen, tako da so me tovariši spraševali, ali sem bolan. Noč in dan sem mislil, kaj se je zgodilo z anketnimi listi, ki sem jih pustil pod pogradom v bunkerju. Tega nisem nikomur povedal, samo čakal sem, kdaj in kje bodo domobranci ali gestapo začeli z aretacijami naših aktivistov. Minil je teden, pa se ni ničesar zgodilo, minil je drugi teden, ki tudi ni

prinesel nobenih aretacij. V meni je začelo tleti upanje, da anketnih listov niso našli, drugače bi gotovo že kaj ukrepali. Nahrbtnik, v katerem so bili anketni listi, ni bil kdove kako lep, zato gotovo niso brskali po njem. Zgorel je skupaj z vsem, kar je ostalo v bunkerju. Meni pa se je odvalil kamen od srca. Kasneje sem mnogokrat razmišljal o tem, kaj bi se zgodilo z nami v bunkerju, če ne bi tedaj Valentin Završnik šel iz bunkerja in nas tako opozoril na nevarnost, da smo se še v pravem času rešili. Domobranci bi bili napadli bunker, ko bi vsi spali in težko bi kdo ostal živ.

Na Gostečem je v skromni hiši živela v zelo hudih razmerah Lukančičeva mati. Ta žena je od leta 1943 pa vse do tedaj, ko smo ilegalci odšli s terena, za nas opravljala izredno važna dela. Raznosila je nešteto pošte. Pošiljali smo jo do ljudi v Škofji Loki in drugam, ko smo klicali posameznike na vezo, trgovce, zdravnike in druge. Mnogokrat nam je bila za predhodnico, ko smo šli preko dneva čez Godeški most, in še bi lahko našteval. Zaslužila je veliko priznanje, vendar se ji nismo dovolj oddolžili.

V zadnjih mesecih leta 1944 se je zelo povečala aktivnost domobrancev. Na terenu so začeli preganjati vse, za katere so menili, da so kakorkoli v zvezi z OF. Tudi pri nas v vasi so dobili nekaj mladih fantov, da so stopili v njihove vrste. Razmere na terenu so se za nas ilegalce tako poslabšale, da so postale skoraj nevzdržne. Zatočišča v hribih so bila izdana in požgana. Naši najbolj zanesljivi ljudje so nas v strahu sprejemali pod streho, zato smo spreminjali kraje prenočevanja. Razmere na terenu so se tako poslabšale tudi zato, ker so partizanske edinice odšle na Primorsko (Cerkno, Trnovski gozd) in za seboj pustile prazen prostor.

Zaradi tako zaostrenih razmer na terenu je v oktobru Okrožni komite KPS za Škofjo Loko izdal odlok, da se združijo Okrajni komiteji Škofja Loka. Medvode in Smlednik. Za sekretarja je bil imenovan Miha Erjavec-Vid, za organizacijskega sekretarja pa sem bil imenovan jaz. Novi sedež tako združenega okrajnega komiteja smo nameravali imeti v bunkerju za Homom nad vasjo Soro ali bolje povedano v grapi med Homom in Govejkom. Okoli osmega novembra 1944 smo se vsi člani navedenih komitejev zbrali v tem bunkerju. Treba je bilo določiti naloge in način dela v novih razmerah. Nova organizacija je narekovala razdelitev nalog posameznim članom komiteja in še vrsto drugih nalog, ki jih je bilo treba začeti reševati.

Ponoči med 10. in 11. novembrom je zapadlo približno 15 cm suhega snega. Zjutraj pa je bilo nebo kristalno jasno. V bunkerju nas je bilo tedaj, kolikor se spominjam, petindvajset (tudi tov. Vid trdi, da je ta številka prava). Med nami je bil tudi Zdravko Marinko-Matjaž, član Okrajnega odbora mladine. Tega dne je sklical Matjaž nekje pri Sv. Marjeti ali v Žlebeh sestanek mladine, zato je zjutraj enajstega novembra okrog sedme ure odšel iz bunkerja na ta sestanek. Ko je prišel v Ločnico, je opazil, da je po dolini polno Nemcev. Ves prestrašen se je vrnil in nas obvestil, kaj je videl. Takoj smo se začeli posvetovati, kaj naj storimo. Menili smo, da ne bi bilo pametno ostati v bunkerju, razen tega bi sled, ki jo je v snegu pustil za seboj Matjaž, lahko pripeljala Nemce do bunkerja. Sklenili smo, da zapustimo bunker, in dogovorili smo se za smer umika na kraj, ki je bil gosto poraščen s smrekami in podrastjo ob poti, ki pelje iz Sore na Osovnik. Če smo hoteli priti semkaj, smo morali prečkati čistino, ki je bila poraščena z redkimi, do meter visokimi borovci. Takoj, ko smo zapustili bunker in se povzpeli malo više iz grape, smo opazili na

Govejku vse polno Nemcev. Nismo mogli razložiti, ali so med njimi tudi domobranci. Morali smo biti zelo previdni, da nas ne bi opazili. Zato smo čistino prečkali drug za drugim, plazeč se v snegu po trebuhu. Srečno smo prišli na predvideni prostor in videli, da je tudi na Osovniku okrog cerkve polno Nemcev. Ves čas so z manjšimi presledki zvonili. Ničesar nismo vedeli, kaj se dogaja na območju Gosteč. Med gostimi smrekami smo si izbrali primeren kraj tako, da smo videli na Govejek in Osovnik. Potrebna pa je bila stroga tišina. S tovarišem Vidom sva se odločila, da tu ostanemo, če bo le mogoče, do mraka in se šele tedaj skušamo premakniti drugam. Čas je zelo počasi tekel, dneva ni hotelo biti konec. Popoldne okoli štirih smo opazili, da so se Nemci z Govejka v strelcih spustili v dolino proti nam. Tudi na Osovniku je bilo slišati močno streljanje in živahno premikanje Nemcev. Tedaj smo opazili, da so med njimi tudi domobranci. Ko smo tako čakali, kaj se bo iz tega razpletlo, je proti nam pritekla lisica in tekla mimo nas naprej. Kmalu za njo priteče še srna. Nismo dolgo čakali, ko pritečeta lisica in srna nazaj. Po tem smo spoznali, da so tudi na drugi strani Nemci. Opazili smo, da tudi iz grape proti nam prodirajo v strelcih. Hitro se je bilo treba odločiti. Začeli smo se umikati proti vrhu hriba z namenom, da bi prečkali pot, ki pelje iz Sore na Osovnik, in se spustili na drugo stran v grapo, ki gre v Drago. Pri umikanju sta se Ivan Bizant in Leon Gaber znašla nekoliko stran od skupine in prišla na rob hriba. Tedaj pa so nanju spustili rafal. Tovariš Bizant, če se prav spominjam, je bil ranjen, vendar je ušel iz obroča. Tovarišico Leono pa so Nemci ujeli. Tedaj smo vsi naenkrat planili čez pot in se spustili v grapo. Iz obroča smo se tako izmuznili v zadnjem trenutku in še tako, da nas Nemci niso opazili. Tisti, ki so bili prvi, so se kar podali proti Dragi tako, da sva jih s tovarišem Vidom le stežka ustavila, saj v vas niso smeli, ker nismo vedeli, kaj se tam dogaja. Ko smo se po krajšem času zbrali v grapi, mi je tovariš Vid predlagal, naj bi se skupina razdelila na dva dela, da jaz prevzamem svoje ljudi, on pa svoje in greva vsak na svojo stran. Mnenja je bil, da bi se v manjši skupini lažje prebijali naprej. S predlogom sem se strinjal in tako smo se razdelili v dve skupini. Moja skupina, mislim, da nas je bilo sedem, je skušala za seboj zabrisati sled, zato smo krenili v hrib po studenčku, ki je tekel iz sredine hriba. Ko smo prišli nekako v sredino hriba, smo nad seboj v skalah zagledali skritega partizana. Ko nas je opazil, je zlezel dol in nas spraševal, kakšna je situacija. To je bil Matjaž Marinko-Kotar z medvoškega terena. Od tu smo šli okrog hriba tako, da smo se previdno približali stezi, ki je vodila z Gosteč po robu na Osovnik. Videli smo, da je na široko izhojena. Hitro smo skočili na drugo stran in za seboj zabrisali sled. Spustili smo se kakšnih dvajset metrov pod stezo. Zagledali smo s snegom obloženo smreko. Veje je imela pripognjene skoraj do tal. Stisnili smo se okrog nje in tu obstali. V nasprotnem hribu smo opazili še zadnje plamene ognja. Vedeli smo, da so zažgali bunker puškar-ske delavnice. Za usodo tovarišev, ki so bili tam, pa nismo vedeli. Kmalu smo zaslišali vpitje Nemcev, ki so se začeli vračati z Osovnika na Gosteče. Mimo nas po stezi so šle cele kolone, metali so rakete, streljali, lajali so psi, se ustavljali in spet šli naprej. Za nas je to trajalo neskončno dolgo. Bali smo se, da nas odkrijejo. Ko so kolone odšle, smo se odločili, da to noč ostanemo pod smreko.

Naslednje jutro, ko se je zdanilo, smo previdno odšli proti Gostečam, da bi dobili stik z ljudmi. Ko smo prišli v bližino vasi, smo opazili, da ljudje hodijo

sem in tja in se zbirajo v gručah. Prišli smo do njih in zvedeli žalostno novico, da je padlo pet naših tovarišev: Jože Debenc z Godešiča, Adolf Mihelič s Suhe, Ludvik Bizant iz Preske, Ivan Bergant iz Preske in Stanko Jamnik iz Podrečja. Razmetani so bili po pobočju hriba sem in tja. Ujete tovariše so Nemci prepustili domobrancem iz loške postojanke. Ti so bili tedaj bolj krvoločni od Nemcev, zato so jih na mestu postrelili.

Hajka, ki se je začela 11. novembra, je bila dobro pripravljena in je zajela širše območje. Zunanji obroč je bil sklenjen od Hrastnice do Tošča, Katarine in tja do italijanske meje. Znotraj tega obroča pa so razdelili območja na tri dele — od Hrastnice do Gosteč, Gosteče—Ločnica in Ločnica—italijanska meja. Iz prvega obroča sta se rešila le dva: Alojz Malovrh-mlajši, za drugega ne vem imena. Večina terenskih aktivistov je bila med hajko v drugem obroču med Gostečami in Ločnico. Iz tega obroča smo se vsi srečno izvlekli, razen tovarišice, ki so jo Nemci ujeli. V tretjem obroču, ki je zajemal dolino Ločnice in ves teren do nemško-italijanske meje, je padlo šest tovarišev, tako jih je v tej hajki padlo skupaj enajst, ujeta pa je bila ena tovarišica.

Namen hajke je bil očiten: očistiti celotno območje vseh aktivistov in tako onemogočiti delo OF na terenu. Po hajki so domobranci vrgli med ljudi parolo, da so bili vsi komunisti uničeni in da je zmaga že na njihovi strani. Zaradi takih razmer na terenu je Okrožni komite KPS Škofja Loka pozval vse aktiviste, da se takoj umaknemo s terena in se javimo na okrožju. Sredi novembra 1944 smo zapustili teren in odšli po kurirski vezi v Farji Potok. Od tam sem bil razporejen v Prešernovo brigado, v kateri sem ostal šest mesecev do osvoboditve. Tako so se zame začeli drugačni dogodki, ki z našim terenom niso imeli nobene zveze več.

Med Narodnoosvobodilno borbo je padlo v partizanih ali umrlo v taboriščih 18 krajanov. To je bil velik krvni davek, saj je tedaj bilo v vasi le kakšnih 350 prebivalcev. V partizane je odšlo 51 ljudi. Nekateri izmed teh so se slabo izkazali, pobegnili so in se pridružili domobrancem. Že te številke same na sebi pa kažejo, da je bil kraj v celoti na strani NOB in kako močna je bila dejavnost Osvobodilne fronte med okupacijo.

V tem svojem zapisu sem skušal dogodke, ki so se odvijali med okupacijo (1941—1945), opisati kolikor mogoče točno, objektivno in nepristransko. Opis sloni zgolj na spominu, zato je možno, da posamezni dogodki, ki niso vpisani z določenim datumom, odstopajo od časa, ki ga navajam. Po tolikih letih se res ni več mogoče vsega točno spomniti. Vse to sem napisal z namenom, da bi bilo vsaj zabeleženo, kako je Godešič organizirano sodeloval v Narodnoosvobodilnem boju in prispeval svoj delež za našo svobodo.